

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ทักษะของผู้ปกครองต่อการรับผิดชอบในพฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 (3) ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
  - 1.1 ความหมายของครอบครัวและบทบาทหน้าที่ของครอบครัว
  - 1.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
2. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546
  - 2.1 ความเป็นมาพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546
  - 2.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 (3)
3. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
4. กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
5. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา
8. สมมติฐานการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวจัดได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม เกิดขึ้นมาเองโดยธรรมชาติ มีลักษณะพิเศษ เป็นสถาบันสากล (Universal Institution) โดยสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแต่ครอบครัวก็มีได้สูญสลายไป ยังคงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ หรือสืบทอดการคงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ นักมนุษยวิทยาเชื่อว่าครอบครัวเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรกและพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ ซึ่งสามารถพบได้ในสังคมมนุษย์ทุกสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าครอบครัวเป็นสิ่งสากล แต่การให้คำนิยามเกี่ยวกับครอบครัวนั้นค่อนข้างทำได้ยาก เนื่องจากความแตกต่าง

ทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละสังคม (วินิรณี ทศนเทพ, 2542, น. 8) ในการให้ความหมายของครอบครัวได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายแตกต่างกันไป

ประสพสุข บุญเดช (2531, น. 1 อ้างถึงใน วินิรณี ทศนเทพ, 2542, น. 2) ให้ความหมายครอบครัวว่า เป็นหน่วยงานย่อยพื้นฐานของสังคมโดยปกติมักประกอบ สามี ภรรยา และบุตรฐานะการเป็นครอบครัวเริ่มขึ้นเมื่อชายและหญิงได้ทำการสมรสกัน และดำเนินต่อไปจนกระทั่งเกิดบุตรคนแรก คนที่สอง และคนถัด ๆ ไป ครอบครัวบางครอบครัวอาจไม่มีบุตรตลอดชีวิตของสามีภริยาก็ได้ และในทำนองเดียวกัน ครอบครัวบางครอบครัวก็เพียงบิดา หรือมารดากับบุตรเท่านั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้น เพราะสามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายหรือหย่าร้างเลิกกันไป

โสภา ขปิลมันน์ และคณะ (2534, น. 1-2 อ้างถึงใน วินิรณี ทศนเทพ, 2542, น. 9) ให้ความหมายกว้างขึ้น โดยรวมไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลอื่นที่ร่วมอยู่ในครอบครัวด้วย ดังนั้น ครอบครัว จึงหมายถึง กลุ่มคนที่รวมกันอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิสัมพันธ์กัน ให้ความรัก และความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ลูกของลูกจ้างอยู่ในบ้านเดียวกัน เจ้าของบ้านเลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่ความรัก ก็นับว่าเด็กนั้นเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวทางสังคม ความสัมพันธ์นั้นอาจจะแน่นแฟ้นมั่นคง หรือสั้นคลอนแต่ไม่ถึงกับแตกแยก ก็ยังนับว่าเป็นครอบครัว

สนธิ สมัครการ (2539, น. 1 อ้างถึงใน วินิรณี ทศนเทพ, 2542, น. 9) ให้ความหมายครอบครัวไว้ว่า ได้แก่ กลุ่มของญาติสนิทกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ร่วมหลังคาบ้านเดียวกัน หรืออยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน (ในกรณีที่มีบ้านมากกว่าหนึ่งหลัง) ตามปกติแล้วครอบครัวย่อมทำหน้าที่เบื้องต้นที่จำเป็นต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน (Basic need) ของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาวะความเป็นญาติของสมาชิกแต่ละครอบครัวทั้งแบบชีวภาพและแบบสังคมกำหนดก็ได้

สุพัตรา สุภาพ (2541, น. 65) ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่าเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุดและเป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิดเป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุดและยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสถาบันนี้เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัว โดยครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ-สกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดกสิทติและหน้าที่ ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคมซึ่งจะเห็นได้ว่าสถาบันครอบครัวเป็นจุดที่ช่วยยึดโยงชีวิตคนให้มีเสถียรภาพให้มีคุณภาพมากที่สุดภายใต้ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ และความเอื้ออาทร ด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว

Burgess กับ Locke (อ้างถึงใน สุพัตตรา สุภาพ, 2541, น. 65) สรุปให้คำจำกัดความว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรสโดยทางสายโลหิตหรือการรับเลี้ยงดู (คือ บุตรบุญธรรมก็ได้) มีการตั้งครอบครัวขึ้นและมีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชาย ลูกสาว เป็นพี่เป็นน้องโดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีจะมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มขึ้นก็ได้

ลักษณะของครอบครัว

ครอบครัวในสังคมต่าง ๆ จะมีโครงสร้างและลักษณะแตกต่างกันไป การจำแนกประเภทของครอบครัวจึงต้องอาศัยขนาดองค์ประกอบ และลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นเกณฑ์ นักมนุษยวิทยาวัฒนธรรมและสังคม ได้สำรวจแบบ (Type) ของครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ จนเกือบทั่วทุกมุมโลกแล้วพบว่า ครอบครัวของมนุษย์พอจะแบ่งออกเป็นแบบใหญ่ ๆ ได้ 4 แบบด้วยกัน คือ (สนธิ สมัการ, 2539, น. 4-7 อ้างถึงใน วินิธรณี ทัศนะเทพ, 2542 น. 11-12)

1. ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน (Nuclear or elementary family) ตามปกติแล้วครอบครัวแบบนี้ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ เท่านั้น แต่ในบางสังคมวัฒนธรรมอาจกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยอยู่ด้วยก็ได้ การที่ญาติอาศัยอยู่บ้างมิได้ทำให้ครอบครัวแบบเนื้อแท้กลายเป็นครอบครัวแบบอื่นไป เพราะว่ามีอำนาจของหัวหน้าครอบครัว (ซึ่งอาจจะเป็นของพ่อหรือแม่หรือเกิดจากการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสามีภรรยาก็ได้ แล้วแต่วัฒนธรรมของแต่ละสังคม) ยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ญาติที่มาอาศัยอยู่ก็อยู่ในฐานะผู้อาศัยเท่านั้น ซึ่งตามปกติแล้วก็ได้ถือว่าเป็นส่วนประกอบอันเป็นสาระสำคัญแห่งการคงอยู่ของครอบครัวแบบนี้แต่อย่างใด

ครอบครัวแบบเนื้อแท้มีอายุอยู่ไม่นานนัก พอลูก ๆ เติบโตและแต่งงานตั้งครอบครัวของตนแยกออกไปจากครอบครัวเดิมหมดแล้ว ก็จะเหลือแต่พ่อและแม่ซึ่งจะต้องมีอายุมากพอสมควรแล้ว ครั้นพอฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรมลงไป ก็พอจะถือได้ว่าครอบครัวเนื้อแท้ครอบครัวนั้นได้สลายตัวไปแล้ว

2. ครอบครัวขยายหรือครอบครัวรวม (Extended Joint Family) ตามปกติแล้วครอบครัวแบบนี้ก็ได้แก่ ครอบครัวแบบเนื้อแท้ตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกันเข้า กลายเป็นหน่วยครอบครัวใหม่ที่ใหญ่กว่าครอบครัวเดิมนั่นเอง

ความสำคัญของครอบครัวขยายหรือครอบครัวรวมคือ อำนาจในการวินิจฉัยหรือตัดสินปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว มักจะได้แก่ ญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามปกติแล้วครอบครัวขยายหรือครอบครัวรวมนี้ จะมีอายุยืนยาวมาก เพราะมีลักษณะของครอบครัวแบบนี้จะมีการเพิ่มสมาชิกได้เรื่อย ๆ トラบใดที่พวกลูกหลานยังมีอยู่มีอยู่และแต่งงานไปเรื่อย ๆ เพราะตาม

ธรรมเนียมของสังคมที่มีครอบครัวแบบนี้ ลูกหลานที่แต่งงานไปแล้วจะไม่ยอมแยกออกไปตั้งครอบครัวของตนต่างหาก แต่จะนำสามีหรือภรรยาของตนแล้วแต่กรณี มาอยู่กับครอบครัวดั้งเดิมของตน

3. ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) ครอบครัวแบบนี้มีขึ้นในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีมากกว่าหนึ่งคนในขณะเดียวกันให้ครอบครัวซ้อนต่างกับครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วมในแง่ที่ว่า ไม่ได้ประกอบด้วยครอบครัวแบบนี้อันเดียวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกันเข้า ดังเราจะเห็นได้ว่าในครอบครัวซ้อน ถ้าไม่ใช่กรณีที่สามีคนเดียว ภรรยาหลายคน ก็เป็นการตรงกันข้ามเสมอ คือ เมื่อสามี (หรือภรรยาแล้วแต่กรณี) ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวตายลง ครอบครัวซ้อนก็มักจะสลายตัว คือคู่ครองที่เหลือกับลูก ๆ ของตนจะแยกย้ายกันไปอยู่ตามลำพังมากกว่าที่จะอยู่ร่วมกันต่อไป

4. ครอบครัวสาระ (Essential Family) ครอบครัวแบบนี้พบว่ามีปรากฏอยู่ในหมู่ชนิโกรที่ยากจนใน บริติชกืออานา (British Guiana) เป็นครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อ ในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจ และในฐานะที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการเลี้ยงดูครอบครัว ครอบครัวแบบนี้ จึงมีแม่เป็นแกนกลางหรือเป็นหลักของครอบครัว (Matricentric)

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวมีบทบาท หน้าที่ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกในครอบครัวให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยดี บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของครอบครัวนั้นล้วนมีอิทธิพลต่อสังคมทั้งสิ้น เนื่องจากการกระทำหน้าที่ของสถาบันสังคมแต่ละสถาบันย่อมส่งผลกระทบต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบสังคมโดยรวม (พิมพีโน ไม่รีเปรม, 2543, น. 10)

โสภา ชปิลมันน์ และคณะ (2534, น. 2-5 อ้างถึงใน วชิรณี ทศนะเทพ, 2542, น. 13-14) ดังต่อไปนี้

1. ให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสกุล ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความต้องการทางเพศของสามีและภรรยาด้วย หรือเป็นแหล่งสร้างสรรค์สมาชิกใหม่
2. ส่งเสริมความเจริญส่วนบุคคลให้แก่ลูก ๆ หรือผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง
3. ให้การอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในความอุปการะ ให้รู้มารยาท ระเบียบสังคมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการรู้จักใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
4. ให้ความรัก ความอบอุ่น ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยแก่สมาชิกในครอบครัว
5. ให้เสรีภาพแก่สมาชิกของครอบครัวตามขอบเขต

6. สร้างเป็นปีกแผ่นคองของครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
  7. ปกป้องธรรมเนียมที่ดีงาม โดยการให้รู้จักการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุขและยังเป็นแหล่งหล่อมแหลมให้สมาชิกของครอบครัวสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้
  8. สร้างอุดมคติและแรงจูงใจให้ทายาทของครอบครัว ด้วยการตั้งตนเป็นแบบอย่างที่ดีทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ยกฐานะหรือตำแหน่งให้สูงขึ้น
  9. กำหนดสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว โดยทำให้รู้ว่าเราเป็นใคร อยู่กลุ่มไหน เป็นคนไทยหรือต่างด้าว คนรวยหรือคนจน ลูกชานาหรือลูกข้าราชการ สถานภาพของบุคคลสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือต่ำลงได้
  10. ให้การศึกษาเล่าเรียน แก่สมาชิกในครอบครัวตามสมควรแก่อัตราภาพ
- สุพัตรา สุภาพ (2536, น. 34) ได้รวบรวมหน้าที่ของครอบครัวได้ดังนี้
1. สร้างสมาชิกใหม่ (Reproduction) เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสังคมจะต้องมีสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเดิมที่ตายไป หน้าที่นี้มีความสำคัญมากถ้าไม่มีการสร้างสมาชิกใหม่ สังคมนั้น ๆ ก็จะต้องสูญหายไป
  2. บำบัดความต้องการทางเพศ (Sexual gratification) ซึ่งจะออกมาในรูปของการสมรสเป็นการลดปัญหาทางเพศบางอย่าง การสมรสจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมที่มีการจัดระเบียบ เพราะการสมรส คือ วิธีหนึ่งที่สังคม เข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ให้อยู่ในขอบเขต
  3. เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เติบโตขึ้นในสังคม (Maintenance of immature children or raising the young) เราจะเห็นได้ว่าไม่มีสถาบันใดทำหน้าที่ดีกว่าสถาบันนี้ เพราะความรักและความอบอุ่น เด็กจะหาที่อื่นใดเสมือนครอบครัวนั้นมาก พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความรักลูกย่อมจะประคับประคองเลี้ยงดูลูกของตนเป็นอย่างดี แม้จะยากดีมีจนก็ตาม ครอบครัวจึงเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโตใหญ่
  4. ให้การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อม ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ ค่านิยม แบบของความประพฤติ ฯลฯ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม วิธีการอบรมก็อาจทำได้ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม โดยตรงก็โดยการสั่งสอนหรือดูดำดูขาวกล่าว โดยอ้อมก็โดยการทำตัวเป็นแบบอย่างดี การอบรมนี้มีอยู่ตลอดเวลาจึงนับว่าเป็นสถาบันที่ให้การอบรมแก่เด็กตั้งแต่เกิดจนตาย
  5. กำหนดสถานภาพ (Social placement) เราได้เชื้อสกุลจากครอบครัว ซึ่งส่วนมากก็เปลี่ยนได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะถ้าเป็นผู้หญิง เมื่อแต่งงานแล้วก็เปลี่ยนตามชื่อสกุลสามีสถานภาพตำแหน่งที่ครอบครัวให้นี้ ทำให้เรารู้ว่าเป็นใคร อยู่กับกลุ่มไหน

นอกจากนี้ สถานภาพก็เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด และสถานภาพดังกล่าว อาจจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ดังนั้น สถานภาพเกิดก็มีส่วนช่วยสร้างความเจริญหรือความด้อยแก่บุคคลไม่มากนัก

6. ให้ความรักความอบอุ่น (Affection) ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งที่ให้ประกันว่า จะมีคนที่เรารักและคนที่รักเราเสมอ นอกจากนั้น ถ้าสมาชิกคนใดประสบความผิดหวัง ไม่ว่าจะในด้านการงาน หรือด้านอื่น ๆ ครอบครัวจะเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจ เพื่อให้สามารถผ่านอุปสรรคไปได้ สรุปแล้วครอบครัวจึงเป็นแหล่งที่ให้ความรัก ความคุ้มครอง และความมั่นคงทางด้านจิตใจแก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีพลังในฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

สนธิ สัมครการ (2539, น. 83-84 อ้างถึงใน วินิรณี ทศนะเทพ, 2542, น. 15-16) กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัว มีดังนี้ คือ

1. ครอบครัวเป็นที่กำเนิดแก่มนุษย์ การแต่งงานย่อมก่อให้เกิดครอบครัว และบุตรธิดาก็เกิดมาภายในครอบครัว ครอบครัวใดไม่มีบุตรสืบสายโลหิต ครอบครัวนั้นก็ย่อมมีอายุสั้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นครอบครัวเนื้อแท้แล้ว ความเป็นครอบครัวก็หมดสิ้นลงทันทีเมื่อคู่ครองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรมหรือเมื่อมีการหย่าร้างเกิดขึ้น

2. ครอบครัวเป็นที่อบรมเลี้ยงดูเด็กก่อน ประกอบด้วยสองลักษณะด้วยกัน คือการเลี้ยงดูเด็กก่อน เพื่อให้มีร่างกายเจริญเติบโตมีจิตใจสมบูรณ์ กับการอบรมสั่งสอนธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมของสังคมให้แก่เด็ก ลักษณะสำคัญสองประการนี้จะต้องควบคู่กันไป โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีภาวะเป็นเด็กก่อนต้องพึงพียงอยู่กับครอบครัวของตน นานมากกว่าลูกของสัตว์ประเภทอื่นใดทั้งหมด โอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดนิสัยใจคอ บุคลิกภาพต่าง ๆ จากญาติที่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูตนมา โดยเฉพาะพ่อแม่ (ถ้าไม่ให้คนใช้เลี้ยงดูอยู่ตลอดเวลา) จึงมีอยู่มาก

3. หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ คือการผลิตหรือหาโภคทรัพย์มาสำหรับให้สมาชิกในครอบครัวบริโภค และมีเหลือเก็บไว้สำหรับใช้จ่ายในอนาคต หรือในยามวิกฤติต่าง ๆ หัวหน้าครอบครัว (บางทีทั้งสามีและภรรยา) มักจะออกไปทำงานนอกบ้านและมีรายได้เป็นรายเดือนสำหรับใช้จ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สมาชิกครอบครัวต้องการบริโภค เรียกได้ว่าหน้าที่ทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นหน้าที่อยู่

4. หน้าที่ให้ความอบอุ่นทางด้านจิตใจ และการช่วยเหลือปกป้องสมาชิกของครอบครัว ในภาวะวิกฤติต่าง ๆ จะพบว่าคนเกิดมาในครอบครัวเจริญเติบโต เจ็บไข้ได้ป่วย มีสุข มีทุกข์และในที่สุดก็ตายลงในครอบครัว ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยร่วมแห่งกิจกรรมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤติ โดยเฉพาะเมื่อมีภาวะวิกฤติเกิดขึ้นแก่สมาชิก

คนหนึ่งคนใดในครอบครัวตายไป ย่อมจะกระทบสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัวอย่างไม่มีปัญหาและสมาชิกที่ยังดีอยู่ แข็งแรงอยู่ ก็จะต้องปลอบประโลมใจช่วยเหลือวิ่งเต้นแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่ทำการแก้แค้นในบางกรณีก็มี บางครอบครัวต้องใช้ทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมากเพื่อทำหน้าที่ในข้อนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2533, น. 918 อ้างถึงใน พิมพ์ใจ ไมตรีเปรม, 2543, น. 11) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวในเชิงโครงสร้าง ดังนี้คือ

1. ครอบครัวต้องทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้ชุมชนโดยวิธีการจัดให้บุตรธิดามีการแต่งงานที่ถูกต้อง
2. ครอบครัวจะต้องทำหน้าที่อบรมให้ความรู้แก่บุตรธิดาตั้งแต่เกิดจนโตรวมทั้งการเลี้ยงดูที่ถูกต้องเพื่อชุมชนจะได้มีสมาชิกที่มีคุณภาพพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อชุมชนต่อไปได้
3. ครอบครัวจะต้องรักษาเสถียรภาพและสามารถทำนุบำรุงความเป็นครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนต่อไป โดยการรักษาเสถียรภาพอย่างสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวคือทำให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกครอบครัวและยอมส่งผลให้สมาชิกเหล่านั้นเห็นคุณค่าของความเป็นครอบครัว

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

ในการให้ความหมายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีนักคิดและนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พุทธศักราช 2494 ได้บัญญัติไว้ว่า เด็ก หมายถึง บุคคลอายุเกินกว่า 7 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์
เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุ 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แต่มิได้หมายความว่าถึงบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

เด็กกระทำความผิด หมายถึง เด็กเกเร หมายความว่าเด็กที่กระทำความผิดอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก

แต่ถ้าเด็กที่อายุต่ำกว่า 7 ปี กระทำความผิดอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ (ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2499 มาตรา 73) ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าเด็กที่มีอายุ

ไม่ถึง 7 ปีนั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ (Immaturity) เพียงพอที่จะแยกแยะว่าอะไรผิดและอะไรถูก (สุชา จันทรเอม, 2533, น. 3)

สุพัตรา สุภาพ (2541, น. 50) กล่าวว่า เด็กกระทำผิด คือ เด็กเกเร ร่ร่อน ขอทานหนีโรงเรียนและที่รุนแรงคือ การกระทำผิดกฎหมาย คือ การทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ กระทำอนาจารและข่มขืน กระทำชำเรา กระทำผิดว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ฯลฯ

สุชา จันทรเอม (2542, น. 3) ให้ความหมายคำว่าเด็กกระทำผิดว่า หมายถึงเด็กที่กระทำผิดอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก

ผดุง อารยะวิญญู (2542, น. 3) ให้คำจำกัดความว่า เด็กที่มีพฤติกรรมขัดกับสังคมว่าเป็นเด็กที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ประพฤติตนไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับกรอบวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม ประพฤติตนไปในทางที่แตกต่างออกไปจากคนทั่วไปในสังคมที่เขาประพฤติปฏิบัติกัน โดยยกตัวอย่างเด็กกลุ่มนี้ว่า คือ กลุ่มเด็กเกเร เป็นยุวอาชญากร เป็นต้น

ซีลดัน และ กลูค (Sheldon and Glueck, 1964, p. 8) กล่าวว่าเด็กคนใดก็ตามถึงแม้กระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงครั้งเดียว ก็เข้าลักษณะเด็กที่กระทำผิด แต่นักวิจัยไม่ถือว่าเป็นเด็กเกเร โดยให้ความหมายว่าเด็กเกเรจะต้องเป็นเด็กที่กระทำผิดอย่างเดียวกันหลาย ๆ คน เพราะการที่เด็กทำผิดเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง อาจจะเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมชั่ววูบ เมื่อเติบโตขึ้นอาจจะเลิกกันไปทั้ง ๆ ที่การกระทำนั้น ๆ เป็นการละเมิดกฎหมายก็ตาม

สำหรับ เพาเวอร์ส และ วิทเมอร์ (Power and Witmer, 1951, p. 180) ได้ให้ความหมายของเด็กกระทำผิดว่า ต้องพิจารณาถึงเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1. ความหนักเบาของความผิด หรือความร้ายแรงของการกระทำ
2. ความถี่ของการกระทำ หรือการทําย่อยครั้งแค่นั้น
3. ทักษะคดีของผู้กระทำผิดต่อสังคม หรือต่อผู้มีสิทธิอำนาจตามกฎหมาย

จากเกณฑ์ทั้ง 3 ประการนี้ เขาได้แบ่งเด็กที่กระทำผิดออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน คือ เกเรที่สุด เกเรธรรมดา เกเรเป็นบางโอกาส ไม่ค่อยเกเร และเกเรน้อยที่สุด

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ในการอธิบายถึงสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้มีนักวิชาการและนักอาชญาวิทยาได้ทำการคิดค้น และรวบรวมทฤษฎี ต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2541, น. 51-52) รวบรวมทฤษฎีการกระทำผิดของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิต (Psychogenic theory) นักทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุทางจิตทำให้เด็กกระทำผิด ได้แก่ เออร์วิง คอฟแมน และ เจกินส์

เออร์วิง คอฟแมน (Irving Kaufman) กล่าวว่า เด็กที่มาจากครอบครัวบ้านแตกหรือครอบครัวที่พ่อแม่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม มักจะไม่ได้รับการตอบสนองที่ดี เด็กจะมีความรู้สึกขาดพ่อแม่ กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย รู้สึกว่าตนเองได้รับการดูถูกจากสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์น้อย เด็กจะระราน ชอบต่อสู้ พวกเขาจะรู้สึกว่าในชีวิตของเขา เขาไม่เคยได้รับอะไรที่เขาปรารถนาเลย

เจกินส์ (Jekins) ให้ข้อสังเกตเด็กวัยรุ่นที่กระทำผิดว่า เด็กที่ทำผิดส่วนใหญ่มักจะเกิดจากจิตใจที่สับสนวุ่นวาย เพราะขาดความสัมพันธ์อย่างอบอุ่น ถูกทอดทิ้งให้อยู่โดยเดียว ไม่มีการควบคุมและลักษณะการกระทำผิดก็มักจะอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาคล้ายกัน

2. ทฤษฎีว่าด้วยทางสังคมวิทยา (Sociological theory) นักสังคมวิทยากล่าวว่าการกระทำผิดของเด็กวัยรุ่นนั้น ไม่จำเป็นว่าเด็กคนนั้นป่วย หรือร่างกายจิตใจผิดปกติ เพราะคนเราทุกคนเกิดมามีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น การกระทำผิดของวัยรุ่นเป็นอาการตอบสนองต่อปัญหาของแต่ละคน หากเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมจากครอบครัว หรือครอบครัวทำให้เด็กรู้สึกไม่อบอุ่นใจ เด็กจะหาทางออกโดยการไปพบปะกับเพื่อนฝูงนอกบ้าน ในกลุ่มเพื่อนแบบนี้เด็กจะสร้างแบบของความประพฤติของตนเองขึ้นใหม่เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง และแบบของความประพฤติเช่นนี้จะถ่ายทอดสืบต่อกันไปจากเด็กคนหนึ่งไปยังเด็กอีกคนหนึ่งที่เข้ามาร่วมในกลุ่ม

3. ทฤษฎีว่าด้วยความประพฤติที่ได้จากการเรียนรู้ (Learned delinquency behavior) และได้รับมาจากกระบวนการในชีวิตของบุคคลที่อยู่ร่วมกับกลุ่ม ชัทเทอร์แลนด์ (Sutherland) กล่าวว่าความประพฤติไม่ว่าดีหรือชั่ว เป็นสิ่งที่เรียนรู้มาแต่สมัยเด็ก ๆ และสืบต่อเรื่อยมาตลอดชีวิต ความประพฤติผิดจึงมีรากฝังลึกอยู่ในประสบการณ์ชีวิตของบุคคล เพราะอุปนิสัยคนเป็นผลมาจากความเป็นมาแต่เด็ก ส่วนอัตราการทำผิดมากน้อยเพียงไรนั้น เป็นผลจากลักษณะการคบหาสมาคมกับบุคคลในกลุ่ม และการที่บุคคลเรียนรู้จากกลุ่มอัตราติดต่อสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีเหมือนกันอาจจะไม่กระทำในสิ่งผิดก็ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะประจำตัวของบุคคล ความกดดัน และการเลือกคบหาบุคคลตามความพอใจ ความประพฤติจึงแตกต่างกันไป

4. ทฤษฎีว่าด้วยลักษณะของบุคคลเป็นสาเหตุ (Personal traits) หรือองค์ประกอบในตัวบุคคล (Individual make-up) ที่บกพร่องไม่สมประกอบเป็นสาเหตุ เป็นสภาพที่ได้จากกรรมพันธุ์ บางคนก็มีข้อบกพร่องทางร่างกายแต่เยาว์วัย แต่ไม่ได้หมายความว่ากรรมพันธุ์แต่เพียงอย่างเดียวก็เป็นผลโดยตรง เพราะเด็กไม่ได้เกิดมาเป็นอาชญากรโดยกำเนิด ลักษณะทางร่างกาย

ลักษณะปัญญา ลักษณะอารมณ์ รวมไปถึงลักษณะอื่น ๆ ก็ไม่ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กเป็นอาชญากร เว้นแต่สิ่งเหล่านี้แปรปรวนหรือบกพร่อง หรือพิการถึงขนาดที่บุคคลไม่อาจจะมีความสัมพันธ์กับสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และไม่อาจจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นได้

แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ฐิตาภรณ์ อุเทนสุต (2543, น. 8-21) ได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นแนวคิดใหญ่ ๆ 6 แนวคิด ประกอบด้วยแนวความคิดสมัยเริ่มแรก แนวความคิดทางนิเวศวิทยา แนวความคิดทางสังคมนิยม แนวความคิดทางชีววิทยา แนวความคิดทางจิตวิทยา และแนวความคิดทางสังคมวิทยา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดสมัยเริ่มแรก

ในสมัยเริ่มแรกนั้น ความคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเจริญในประเทศอิตาลีและประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ ค.ศ. 1750 แกนของความคิดมีอยู่ว่า คนกระทำผิดกฎหมายก็เพราะความตั้งใจกระทำลงไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้ว่าจะต้องประสบกับความเจ็บปวดทั้งกายและใจบ้างก็ยอมทน เพราะถือว่าผลที่ได้รับคุ้มค่าแล้ว ความคิดนี้เป็นความคิดในทางจิตวิทยาแห่งการแสวงหาความสุข (hedonistic psychology) Sutherland และ Cressey ได้เสนอความคิดของ Beccaria ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวอิตาลี โดยได้เน้นว่า คนที่กระทำผิดอย่างเดียวกันไม่ว่าเพศหญิงเพศชาย วัยเด็ก หรือวัยผู้ใหญ่ หรือมีบุคลิกภาพอย่างไรก็ควรจะได้รับโทษอย่างเดียวกัน และโทษจะต้องรุนแรงพอ ๆ กับความผิด ทั้งนี้เพื่อป้องกันกรกระทำผิดต่อไปว่าเป็นรากฐานอันสำคัญของกฎหมายอาญาในปัจจุบัน

2. แนวความคิดทางนิเวศวิทยา

ความคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนในแนวนี้นี้ยึดหลักที่ว่ากรกระทำผิดมีอย่างน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งให้เห็นว่า อัตราส่วนของกรกระทำผิดในแหล่งต่าง ๆ มีไม่เท่ากัน Sutherland และ Cressey ได้อ้างแนวความคิดของ Quetelet และ Guerry ซึ่งทั้งสองเป็นนักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส หลักการของเขาทั้งสองได้เป็นที่ยอมรับในระหว่างปี ค.ศ. 1830-1880 แกนของความคิดมีอยู่ว่ากรกระทำผิดที่เกิดขึ้น ณ แหล่งต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะความขัดแย้งกันในเรื่องค่านิยม ที่สำคัญคือค่านิยมในทางกฎหมายของบ้านเมืองอย่างหนึ่ง และค่านิยมของประชาชนอีกอย่างหนึ่ง คนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศมีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป กฎหมายที่ออกมาไม่สอดคล้องกับค่านิยมที่เขายึดถืออยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมของชนชั้นต่ำ ในระยะเริ่มแรกของความคิดในแนวนี้นี้เชื่อว่า กรกระทำผิดเกิดจากความ

ยากจน ความเสื่อมโทรม และความเลวร้ายต่าง ๆ ในระยะต่อมาบางคนกลับมีความเห็นไปในแนวเดียวกับพวกสังคมนิยม กล่าวคืออาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสภาพทางชนชั้น

Fletcher ได้เสนอแนวความคิดได้ว่า คนกระทำผิดกฎหมายก็เพราะตกอยู่ในแวดวงของผู้กระทำผิดในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง หรือเคยอยู่ในคุกมาก่อน เขาไม่เชื่อว่าอาชญากรรมเกิดจากความยากจน ความเขลาหรือการมีประชากรมาก แต่ Shaw และคณะ ได้ศึกษาพบว่า ชุมชนที่อยู่กันอย่างไม่เป็นระเบียบ มีความแออัด ไร้กฎหมาย มักจะมีการกระทำผิดของเยาวชน จะมีวัฒนธรรมรองของพวกเยาวชนเกิดขึ้นและมีอิทธิพลต่อพวกที่เข้ามาอยู่ใหม่ เขตที่มีการกระทำผิดมากของเมืองก็คือเขตที่อยู่แถบใจกลางเมือง

ความคิดทางนิเวศวิทยาที่น่าสนใจมากในปัจจุบัน ก็คือ ความคิดของ Taft and England นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งได้กล่าวถึงชนิดของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเยาวชน 7 ชนิด ด้วยกันคือ

- (1) เขตยากจนโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักจะมีการลักขโมยอยู่เป็นประจำ
- (2) เขตชุมชนแออัดที่มีความยากจน ไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย และมีค่านิยมที่แตกต่างกัน
- (3) แหล่งชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยว ชาติจากสังคมที่ยึดถือชนบประเพณีอันดั้งเดิม โดยมีสิ่งกีดขวางทั้งทางกายภาพและสังคม และเป็นเขตที่มีการขัดแย้งทางวัฒนธรรม
- (4) เขตชุมชนอยู่หนาแน่น ไม่มีความสนใจในภารกิจของกันและกัน
- (5) เขตชุมชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เพียงกลุ่มเดียว (Single Minority Group)
- (6) เขตที่มีแต่ความเลวทราม เป็นที่ซึ่งดำรงให้ความคุ้มครอง มีการค้าประเวณี และเล่นการพนันโดยทั่วไป
- (7) เขตชนบทเสื่อมโทรม เป็นที่หลบซ่อนหรือที่พักของพวกอาชญากรที่มาจากเมืองใหญ่ เขตเช่นนี้ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน

เกี่ยวกับสภาพของดินฟ้าอากาศก็สัมพันธ์กับความมากมายของการกระทำผิดของเยาวชนเหมือนกัน Adams ได้ยืนยันว่า เขตที่มีอากาศร้อนหรืออบอุ่นจะมีการกระทำผิดของเยาวชนมากกว่าเขตหนาว อย่างไรก็ตามมิใช่ความร้อนเพียงอย่างเดียวที่ทำให้คนกระทำผิดปัจจัยอื่น ๆ เช่น ปฏิกริยาต่อกัน ความขัดแย้งกัน การมีเวลาว่างมากเกินไป การดื่มแอลกอฮอล์เข้าไปมากเกินไปก็เป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำผิดได้ด้วย

3. แนวความคิดทางสังคมนิยม

เกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิดของเยาวชนตามแนวความคิดทางด้านสังคมนิยม นั้น Sutherland และ Cressey ได้เสนอแนวความคิดของ Marx และ Engles ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า

ระบบทุนนิยมเป็นต้นเหตุแห่งความชั่วร้าย อันหมายรวมถึงการกระทำผิดของเยาวชนด้วย ระบบทุนนิยมทำให้เกิดการเอาใจเอาเปรียบในเรื่องกระบวนการผลิต และการแบ่งรายได้จากการผลิต นายทุน คือผู้แสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานของกรรมกร ความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เกิดขึ้นก็เพราะเอาใจเอาเปรียบของพวกนายทุน กล่าวโดยสรุป ระบบทุนนิยมทำให้เกิดความยากจนข้นแค้น และความยากจนนี้เองทำให้เกิดอาชญากรรมและการกระทำผิดของเยาวชนขึ้นโดยทั่วไป ความคิดของมาร์กซ์เริ่มใน ค.ศ. 1850 จนบัดนี้ก็ยังมีความศึกษาและถกเถียงกันอยู่ แต่ความจริงก็ได้ปรากฏแล้วว่า ในประเทศสังคมนิยมยังมีอาชญากรรมและการกระทำผิดของเยาวชนอยู่มาก ในทางตรงกันข้ามในประเทศเสรีนิยมบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น อังกฤษ เกาหลีใต้ กลับมีอาชญากรรมน้อย ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมจึงไม่อาจแก้ปัญหาอาชญากรรมได้

ทฤษฎีทางสังคมนิยมที่กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมและการกระทำผิดของเยาวชนโดยตรง และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางอยู่บ่อย ๆ ได้แก่ ทฤษฎีของ William Bonger ซึ่งมีสาระสำคัญที่นำศึกษาดังต่อไปนี้ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวทำให้เกิดการกระทำผิด ส่วนความเห็นแก่ผลประโยชน์ของผู้อื่นทำให้ละเว้นการกระทำผิดได้ ระบบทุนนิยมส่งเสริมให้คนเห็นแก่อัตตาและมีความโน้มเอียงที่จะประกอบอาชญากรรม ส่วนระบบสังคมนิยมส่งเสริมให้คนเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นและละเว้นจะประกอบอาชญากรรม ระบบทุนนิยมเป็นระบบที่มีกฎหมายซึ่งไม่ให้ความเป็นธรรมแก่คนทั่วไป เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้คนเอาใจเอาเปรียบกัน

ทฤษฎีของบองเกอร์มีส่วนที่ไม่ถูกต้องอยู่หลายประการ อาทิ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ลัทธิสังคมนิยม ไม่อาจจะทำให้ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์หมดไปได้อย่างแน่นอน และความเอาใจเอาเปรียบนั้นมีอยู่ในทุกสังคม พฤติกรรมอย่างนี้จะบรรเทาไปได้ก็โดยการมีกฎหมายที่เป็นธรรม และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด จริงจัง มีระบบเศรษฐกิจ สังคมที่ทำให้คนส่วนมากอยู่ดีกินดี ยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่าระบบสังคมนิยม จะแก้ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชนได้จริงหรือไม่

4. แนวความคิดทางชีววิทยา

ความคิดทางชีววิทยานั้นได้กล่าวถึงอิทธิพลของพันธุกรรมและอิทธิพลของรูปร่างหน้าตาว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมายของคน Sutherland และ Cressey ได้อ้างอิงแนวความคิดของ Lombroso ศัลยแพทย์ชาวอิตาลีเลียน และเป็นนักปราชญ์คนแรกที่ศึกษาปัญหา นี้โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ ผลงานของเขาอาจจะสรุปได้ว่า คนเป็นอาชญากรก็เนื่องมาจาก หรือเป็นอาชญากรโดยกำเนิด คนพวกนี้จะมีลักษณะทางกายภาพแตกต่างจากคนธรรมดา ความคิดนี้ได้รับการเผยแพร่ในราว ค.ศ. 1876 ทำให้เกิดความสงสัยขึ้นในหมู่นักวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก และ Sutherland และ Cressey ยังได้อ้างแนวความคิดของ Goring ศัลยแพทย์ชาวอังกฤษ ได้ทำการเปรียบเทียบรูปร่างหน้าตาของผู้ที่เป็นอาชญากรกับผู้ที่ไม่เป็นอาชญากรจำนวนหลายพันคน

ผลที่สุดเขาได้ค้นพบว่า พวกอาชญากรไม่มีความแตกต่างทางกายภาพจากพวกที่ไม่เป็นอาชญากรอย่างมีนัยสำคัญแต่ประการใดเลย

ในปี ค.ศ. 1939 นักมานุษยวิทยา ชื่อ Hooton ได้พิมพ์ผลงานซึ่งใช้เวลาศึกษา 12 ปี เขาได้สรุปผลงานการศึกษาไว้ว่า

- (1) อาชญากรรมเป็นผลโดยตรงจากความด้อยในทางชีวภาพ
  - (2) อาชญากรรมชนิดใดชนิดหนึ่งก็เกิดจากความด้อยทางชีวภาพอย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏให้เห็นชัดจากลักษณะบ่งชี้ทางกายภาพ
  - (3) ชาติพันธุ์ที่ต่างกันจะกระทำผิดกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป
- นอกจากนี้ Sutherland และ Cressey ยังได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะทางร่างกายจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคคลของ Sheldon ไว้ว่า โครงสร้างของร่างกายแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

- (1) พวกเอนโดมอร์ฟิก (Endomorphic Type) มีลักษณะอ้วน เนื้อนุ่ม ชอบพักผ่อน ชอบแสดงออก
- (2) พวกเมโซมอร์ฟิก (Mesomorphic Type) มีกล้ามเนื้อมาก ชอบก้าวร้าว ชอบบุกรุก
- (3) พวกเอ็คโตมอร์ฟิก (Ectomorphic Type) มีลักษณะผอมบาง เป็นคนกระวนกระวาย และไม่ชอบการแสดงออก

จากแนวความคิดข้างบนพอจะสรุปได้ว่า ลักษณะต่าง ๆ ทางกายภาพนั้นสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะทางอารมณ์ และลักษณะทางจิต และเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายก็จะมีลักษณะที่แตกต่างจากเยาวชนที่ไม่กระทำผิดทั้งในแง่ลักษณะทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ หากพิจารณาอย่างรอบคอบจากแนวความคิดของเชลดอนแล้วก็อาจจะกล่าวได้ว่า พวกเมโซมอร์ฟิกมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดได้มากกว่า

Adams ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอายุว่า มีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเหมือนกัน คนที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี จะกระทำผิดมากกว่าคนที่อายุ 30 ปีไปแล้ว ทั้งนี้ทั้งนั้นย่อมจะมีปัจจัยอย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ความสมบูรณ์ของร่างกาย การมีเวลาว่างมาก และการที่จะต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น ๆ ในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

เกี่ยวกับความคิดในทางชีววิทยานี้ Levine และคณะ มีความเห็นว่าปัจจัยทางชีวภาพเป็นปัจจัยที่ไม่ค่อยจะมีน้ำหนักในการนำมากล่าวอ้างถึงสาเหตุของการกระทำผิดของเยาวชน

5. แนวความคิดทางจิตศาสตร์ จิตเวชศาสตร์ และจิตวิเคราะห์

ความคิดทางจิตวิทยานั้น Eldefonso ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้สึกขัดแย้งในอารมณ์ ความไม่สมปรารถนา เป็นพื้นฐานในการกระทำผิดของเยาวชน จิตวิทยาจะเน้นหนักลักษณะเฉพาะบุคคลมากกว่ากลุ่มบุคคล สำหรับความคิดทางจิตเวชศาสตร์จะกล่าวถึงความเจ็บป่วยทางจิต อย่างไรก็ตามจิตแพทย์ก็ได้ให้ความสนใจในการวิเคราะห์บุคลิกภาพและพฤติกรรมธรรมชาติของบุคคลด้วยเหมือนกัน ส่วนความคิดในทางจิตวิเคราะห์นั้นจะพิจารณาเรื่องจิตใต้สำนึกที่มีส่วนผลักดันให้เกิดอาชญากรรม

ในเรื่องของแรงจูงใจนั้น Maslow ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจ (Maslow's hierarchical theory of motivation) อธิบายว่าแรงจูงใจของมนุษย์มีลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง มีทั้งหมด 5 ขั้นตอนด้วยกัน แรงจูงใจลำดับต้นต้องได้รับการตอบสนองก่อน แรงจูงใจลำดับสูงจึงพัฒนาตามมลำดับ ซึ่งแรงจูงใจ 5 ขั้น ประกอบด้วย

แรงจูงใจลำดับที่หนึ่ง ความต้องการทางสรีรวิทยา (Physiological needs) มาสโลว์ อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีรวิทยาเป็นปฐมฐานก่อน เช่น มีอาหารรับประทาน ไม่หิวโหย มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ฯลฯ จึงพัฒนาความต้องการประเภทอื่น ๆ ตามมาได้ ถ้าความต้องการอันดับแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองพอเพียงแรงจูงใจประเภทอื่น ๆ ก็ยากที่จะบังเกิดขึ้นได้

แรงจูงใจลำดับที่สองความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) คือแรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนเองและทรัพย์สิน เมื่อความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ต่อมาเกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตนเอง ทรัพย์สินของตน ฯลฯ ให้มั่นคงปลอดภัย ถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง มนุษย์ก็จะเกิดอาการประสาททวาท เขาเชื่อว่าความกลัวหลาย ๆ อย่างตั้งแต่ระดับสามัญจนถึงระดับผิดปกตินั้นเกิดจากการไม่ได้รับการตอบสนองความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยเพียงพอ

แรงจูงใจลำดับที่สาม ความต้องการเป็นเจ้าของ ความต้องการที่จะได้รับรักและรักจากผู้อื่น (Belongingness and love needs) คือแรงจูงใจเพื่อเป็นเจ้าของ มีสังกัด (คำว่า Belongingness มีความหมายกว้างขวางไม่มีคำศัพท์เฉพาะภาษาไทยที่เทียบเคียงได้เท่าเทียมกัน) เช่น ความรู้สึกว่ามีชาติตระกูล มีครอบครัว มีสถาบัน มีครู มีโรงเรียน มีที่ทำงาน ฯลฯ กับ ความต้องการถูกรักและได้รักผู้อื่น เช่น ต้องการให้มีผู้มาอาหารหุงไยตน และตนก็ต้องการหุงไยอาหารแก่ผู้ดูแลผู้อื่นเช่นกัน อาทิ การเลี้ยงดูบุตรธิดา เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงต้นไม้ ฯลฯ (Need to be loved and to love)

แรงจูงใจลำดับที่สี่ คือความต้องการมีศักดิ์ศรีจากตนเองและผู้อื่น (Esteem needs from onself and other) คือแรงจูงใจแสวงหาและรักษาศักดิ์ศรีเกียรติยศทั้งโดยตนเองสำนึกและผู้อื่น กล่าวขวัญยกย่องเชิดชู เช่น ความต้องการมีเกียรติ มีหน้าตา ความต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องนับถือ ความรู้สึกนับถือตนเองเชิดชูตนเอง ฯลฯ มาสโลว์กล่าวว่า ศักดิ์ศรีที่สำคัญต่อความมีสุขภาพจิตดี คือ ความรู้สึกนับถือและเคารพตนเอง กับการได้รับการนับถือจากผู้อื่นที่มีใช้ลักษณะ ขอบขวยจอมปลอม

แรงจูงใจลำดับที่ห้า คือความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self actualized needs) คือแรงจูงใจเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤติกรรมปฏิบัติตนตามความสามารถ และสูงสุดความสามารถ โดยพุ่งเป้าประโยชน์ของบุคคลอื่นและสังคมของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ มาสโลว์เชื่อว่า คนทุกคนมีความมุ่งหมายในชีวิต เพื่อจะบรรลุถึงความสามารถปรารถนาในระดับนี้ทั้งนั้น เพื่อจะเป็นคนเต็มสมบูรณ์ (Self actualized person) คนทุกคนสามารถพัฒนาเป็นคนเต็มโดยสมบูรณ์ได้และบุคคลเหล่านี้ก็เป็นบุคคลสามัญเยี่ยงเราท่าน ไม่ใช่เทพเจ้า แต่การที่คนจะได้บรรลุถึงความสมบูรณ์ปรารถนาในระดับนี้ ก็ต้องได้สมประสงค์ของความต้องการในลำดับขั้นต่าง ๆ ทั้ง 4 ลำดับเบื้องต้นอย่างพอออกพอใจและได้กล่าวไว้ชัดว่า คนที่หิวจัดนั้นเป็นคนที่อันตรายและจะไม่สนใจสิ่งอื่นใดนอกจากอาหาร ในประเด็นนี้หากจะนำมาพิจารณาในปัญหาอาชญากรรมบางอย่าง เช่น การลักขโมย การวิ่งราวทรัพย์ ซึ่งกระทำในปัจจุบันทันด่วน ก็น่าจะเป็นไปได้ว่าการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะความหิวหรือความขาดแคลน นอกจากนี้คนที่หิวจัดนั้นอารมณ์ไม่ค่อยปกติ ใครพูดขัดหูก็จะโกรธได้ง่ายจะนำไปสู่การกระทำที่รุนแรง

ในเรื่องของอารมณ์ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพนั้น Reckless ได้เสนอทฤษฎีว่า คนที่มีความวิตกกังวล มีความผิดหวัง มีความก้าวร้าว และมีความรู้สึกที่ว่าตนเองมีปมด้อย อาจจะทำผิดกฎหมายได้ หากระบบการควบคุมทางสังคมและจิตใจไม่ดีพอเกี่ยวกับเรื่องอารมณ์ Levine และคณะได้อ้างถึงการศึกษาผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนในหน่วยงานราชทัณฑ์ของรัฐแคลิฟอร์เนียพบว่า เยาวชนที่กระทำผิดมีทัศนคติที่มุ่งร้ายต่อผู้มีอำนาจ มีความสงสัยและไม่ไว้วางใจใคร ไม่ค่อยมีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีความรู้สึกโดดเดี่ยวมากกว่าผู้ที่ไม่กระทำผิดกฎหมาย

สำหรับความคิดทางจิตเวชศาสตร์ Lillyquist ได้เสนอความคิดว่า ความเจ็บป่วยทางจิต อันได้แก่ การเป็นโรคประสาท (Neuroses) โรคจิต (Psychoses) และความผิดปกติทางบุคลิกภาพ (Personality Disorders) ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรมหรือการกระทำผิดของเยาวชนนั้นผลการวิจัยแบบกลาง ๆ ก็พบว่า มีผู้กระทำผิดเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เจ็บป่วยทางจิต และในขณะเดียวกันผู้ที่กระทำผิดที่เจ็บป่วยทางจิตเมื่อถูกปล่อยออกมาก็มีอัตราการกระทำผิดเล็กน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม Sutherland และ Cressey ได้เสนอความคิดว่าความจริงแล้วคนเรามีได้กลัวว่าใครจะเป็นโรคจิตหรือไม่เป็นโรคจิต แต่กลัวการประกอบอาชีพการงานต่างหาก และคนที่ประกอบอาชีพการงานหรือเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่มีได้มีความเจ็บป่วยทางจิต สิ่งที่เราควรจะศึกษามาก ๆ ก็คือว่า ทำไมคนปกติจึงกระทำผิด คำอธิบายในเรื่องนี้น่าจะต้องพิจารณาในเรื่องปฏิกิริยาทางสังคมของคนเราเสียมากกว่า เรื่องนี้จะได้กล่าวถึงต่อไปในตอนที่ว่าด้วยความคิดทางสังคมวิทยา

ส่วนความคิดทางจิตวิเคราะห์ซึ่งมีรากฐานมาจากผลงานของ Freud โดย Lillyquist ได้สรุปไว้ว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเป็นผลมาจากพลังจากจิตใต้สำนึก นอกจากนั้นยังเชื่อต่อไปอีกว่าปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการกระทำผิดคือความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างพ่อแม่กับลูกในเยาว์วัย ถ้าหากลูกได้รับการถ่ายทอดค่านิยมที่ดึงมาจากพ่อแม่อย่างสม่ำเสมอ พ่อแม่คอยดูแลควบคุมลูกอย่างพอเหมาะพอควร ไม่เคร่งครัดในระเบียบวินัยจนเกินไป และไม่หย่อนยานจนเกินไป ก็เชื่อได้ว่าลูกจะไม่กระทำผิดเมื่อโตขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกตามหลักจิตวิเคราะห์จะเป็นปัจจัยให้ลูกมีความรับผิดชอบปัจจัยที่จะทำให้ลูกขาดความรับผิดชอบอาจประมวลได้ดังนี้

(1) การแยกกัน โดยเฉพาะการแยกกันระหว่างแม่กับลูกในวัยเด็ก เยาวชนที่เป็นโจรโดยทั่วไป ส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยข้อนี้

(2) การเข้มงวดกวดขันทางวินัยจนเกินไป พ่อแม่ที่เน้นเรื่องการลงโทษลูกจนเกินไปก็เท่ากับเป็นการปูทางให้ลูกกระทำผิดได้ เพราะคนเราไม่อาจจะทำอะไรได้ดังความหวังอันสูงส่งของพ่อแม่ ความรู้สึกผิดจึงมีอยู่ในจิตใจตลอดเวลา

(3) การขาดความรัก การมีความรักอย่างมั่นคงระหว่างพ่อแม่และลูก จะช่วยพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบยิ่ง ๆ ขึ้นไป หากลูกขาดความรัก แรงจูงใจที่จะทำตามค่านิยมของพ่อแม่ก็จะขาดไป

(4) ความหย่อนยานในระเบียบ พ่อแม่บางคนบางครั้งก็ลงโทษ บางครั้งก็ไม่ลงโทษ ในความคิดอย่างเดียวกัน นักจิตวิเคราะห์ได้ชี้ให้เห็นว่า การทำเช่นนั้นกลับส่งเสริมให้ลูกมีความก้าวร้าวมากขึ้น

(5) พ่อแม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นการผลักดันให้เด็กกระทำผิด เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นบางครั้งบางคราว เด็กจึงต้องกลายเป็นแพะรับบาปในสิ่งที่พ่อแม่เองก็ไม่อยากจะทำ

(6) พ่อแม่เป็นอาชญากรเสียเอง จึงพยายามอบรมลูกให้ตามแนวทางที่ตนปฏิบัติ อยู่ลูกก็จะเอาอย่างแบบอาชญากรไป นักจิตวิเคราะห์ก็กล่าวไว้ว่า บรรดาชนชั้นหัวหน้าขององค์การอาชญากรรมทั้งหลายก็มาจากพวกที่ได้รับความนิยมนำมาจากรุ่นพ่อแม่เมื่อเยาว์วัยนั่นเอง

นอกจากนี้ Heidbreder ได้สรุปแนวความคิดทางจิตวิเคราะห์นี้ช่วยให้เข้าใจความสำคัญของบุคลิกภาพ ว่าบุคลิกภาพซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งบางครั้งก็ขาดเหตุผลและพัฒนาการในวัยทารกและวัยเด็ก จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่

6. แนวความคิดทางสังคมวิทยา

Elderfonso ได้เสนอแนวความคิดทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการกระทำผิดของเยาวชนนั้นเกี่ยวข้องกับที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ทัศนคติทางสังคม สถานภาพ และบทบาททางสังคมของบุคคลตลอดทั้งสถาบันทางสังคมและความเกี่ยวข้องของสถาบัน มีผลต่อการกระทำผิดของเยาวชนทั้งนั้น

ความคิดทางสังคมวิทยา ได้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ ค.ศ. 1915 จนกระทั่งปัจจุบัน ความคิดในแนวทางนี้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงความคิดของนักคิดคนสำคัญ ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน

ความคิดที่ได้รับความนิยมเชื่อถือกันมากในวงวิชาการอาชญาวิทยา ก็คือ ความคิดของ Sutherland นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งได้เสนอทฤษฎีสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนไว้เมื่อประมาณ 410 ปีล่วงมาแล้ว คนกระทำผิดเพราะเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมจากผู้ที่มีสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นเวลานาน ๆ จนผู้เรียนรู้อาจเห็นสิ่งผิดกฎหมายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เขาได้เรียนรู้ในเรื่องเทคนิค แรงจูงใจ กิเลส วิถีหาสาเหตุผลเข้าข้างตนเอง และทัศนคติต่าง ๆ ในการกระทำผิดกฎหมาย กล่าวโดยสรุปคนกระทำผิดก็เพราะการเรียนรู้แนวทางประพฤติตนที่ผิดกฎหมายจากผู้อื่นนั่นเอง

Merton ได้เสนอทฤษฎีสภาพไร้กฎหมายในสังคม (Anomie Theory) และได้รับความนิยมอยู่มากกว่าสามารถอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดกฎหมายได้ชัดเจนดีมาก โดยได้กล่าวไว้ว่า อาชญากรรมหรือการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเกิดจากสภาพไร้กฎหมายในสังคม สภาพเช่นนั้น คือสภาพของความสับสนในทางวัฒนธรรม จะปรากฏขึ้นเมื่อค่านิยมที่ดีงามในสังคมไม่เป็นที่ยอมรับของคนบางกลุ่มที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความต้องการที่จะปฏิบัติกิจให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงวิธีการปฏิบัติอันถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวง่าย ๆ ก็คือ สภาพไร้กฎหมายจะเกิดขึ้นเมื่อคนยึดวิธีการที่ผิดกฎหมายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อันพึงประสงค์ เป้าหมายกลายเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม จะใช้วิธีการอย่างไรไม่สำคัญขอให้ทำสำเร็จบรรลุเป้าหมายเป็นอันใช้ได้ ในสังคมที่มั่นคงอย่างเช่นสังคมอเมริกันนั้น เป็นสังคมที่สนับสนุนการมีชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือย การที่บุคคลในสังคมจะบรรลุเป้าหมายแห่งความฟุ่มเฟือยมิใช่สิ่งที่จะทำได้ง่ายตาย เพราะมีทางตันอยู่มากมาย จึงทำให้ผู้ประสบทางตันนี้เองแสวงหาทางที่ผิดกฎหมาย เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา การประกอบอาชญากรรมหรือการกระทำผิด

กฎหมายของเยาวชนจึงเกิดขึ้น เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในบางสถานการณ์ การย่องเบา การปล้น การค้ายาเสพติด หรือการรวมตัวกันเป็นองค์การอาชญากรรมล้วนทำให้เกิดรายได้มากมายสนใจปรารถนา นับเป็นความสำเร็จตามเป้าหมาย แม้จะเป็นการละเมิดกฎหมายที่ติงามของสังคม แต่ผู้กระทำก็ได้ซึ่งน้ำหนักดูแล้วว่า สิ่งที่ดีที่ได้รับนั้นคุ้มค่า ทั้ง ๆ ที่กลัวถูกลงโทษ ความคิดของเมอร์ตัน ดูเหมือนจะนำมาอธิบายพฤติกรรมของคนบางกลุ่มในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ได้ดีพอสมควร เพราะคนที่กระทำผิดกฎหมายในเมืองไทยบางพวกทำลงไปโดยไม่แยแสต่อค่านิยมอันติงามของสังคมเลย ขอให้พวกเขาได้มั่งคั่งร่ำรวยก็เป็นอันใช้ได้

ขณะที่เมอร์ตันมองว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเกิดขึ้นเพราะวิถีทางที่จะให้บรรลุความสำเร็จอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงต้องหันไปใช้วิถีทางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย Cloward กลับมองเห็นว่าคนเรามีโอกาสที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของการกระทำผิดกฎหมายและการกระทำถูกต้องตามกฎหมาย ความแตกต่างอันนี้เองที่ทำให้เกิดอาชญากรรมนานาชนิด อาชญากรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อคนได้เรียนรู้ และโอกาสเอื้ออำนวยให้กระทำผิด

นอกจากความคิดในเรื่องสภาพไร้กฎหมาย และความคิดในเรื่องโอกาสที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีความคิดที่คล้ายคลึงกันอีกอย่างหนึ่งคือความคิดในเรื่องวัฒนธรรมรอง ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้อธิบายอยู่หลายท่าน แต่อาจจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมรองเกิดจากความขัดแย้งระหว่างความต้องการกับความสามารถและโอกาส คือจิตใจต้องการแต่ความสามารถและโอกาสไม่อำนวย จึงหันไปใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายเพื่อให้บรรลุความสำเร็จ วัฒนธรรมรองเช่นนี้มักจะเกิดขึ้นในหมู่วัยรุ่นชั้นต่ำ ซึ่งไม่อาจจะยึดค่านิยมของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางได้

อีกความคิดหนึ่งใช้ไม่ค่อยมีคนเขียนถึงกันนัก เป็นความคิดของ Hirschi ซึ่งได้เสนอไว้เมื่อปี ค.ศ. 1969 เขาบอกว่า เยาวชนนั้นมีอิสระที่จะกระทำผิดได้ในกรณีที่ความผูกพันต่อระเบียบแบบแผนของสังคมขาดสะบั้นลง การกระทำผิดนั้นมักจะกระทำในสิ่งที่ตื่นเต้น หรือสิ่งที่สะดวกด้วย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์ มีคนจำนวนมากที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเช่นนี้หากไม่หาทางยับยั้งโดยการให้มีข้อผูกพันกับผู้อื่น

ปัจจัยสถาบันซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน ก็มีผู้แสดงความเห็นไว้มากมาย และสถาบันที่สำคัญซึ่งมีส่วนส่งเสริมการกระทำผิดก็ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน รัฐบาล และสื่อมวลชน

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับการกระทำผิดของเยาวชน Sutherland และ Cressey ได้จัดประเภทครอบครัวที่จะทำให้เกิดการกระทำผิดได้ง่ายไว้ 6 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ

(1) ครอบครัวซึ่งสมาชิกบางคนไม่มีศีลธรรม ติดสุรา ติดยาเสพติดให้โทษ หรือทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชญากรรม

(2) ครอบครัวที่ขาดพ่อขาดแม่ หรือขาดทั้งพ่อแม่เนื่องมาจากการตาย การหย่าร้าง หรือการจากกันไป

(3) ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ควบคุมดูแลลูก เป็นเพราะความละเลยหรือความเจ็บไข้ได้ป่วย

(4) ครอบครัวที่ไม่ค่อยลงรอยกัน ตัวอย่างเช่น มีคนใดคนหนึ่งทำตนเป็นคนบงการ หรือเจ้ากี้เจ้าการตลอดเวลา มีอคติโดยการให้ความรักที่ไม่เท่าเทียมกัน มีความเป็นทุกข์เป็นร้อน หรือวิตกกังวลจนเกินไป มีความรุนแรงจนเกินไป ขาดการเอาใจใส่ต่อกัน มีความอิจฉาริษยา อยู่กันมากหน้าหลายตาเกินไป หรือมีญาติเข้ามาสอดแทรกเกี่ยวข้อง เป็นต้น

(5) ครอบครัวซึ่งคนอยู่อาศัยต่างชาติต่างศาสนากัน มีประเพณีนิยมและมาตรฐานในการดำรงชีพที่แตกต่างกัน เป็นครอบครัวที่อุปการะคนมาก ๆ หรือเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนจนเกินไป

(6) ครอบครัวที่เศรษฐกิจไม่ดีพอ หรือมีความกดดันทางเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน ความยากจน แม่ต้องออกไปทำงาน จนไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนลูก

ครอบครัวที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่างประกอบกัน ดังได้กล่าวมานี้ ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายได้ง่าย อนึ่ง มีการวิจัยมากมายที่สนับสนุนว่าหากครอบครัวหย่อนยานในการควบคุมและขาดความเข้มแข็ง ในการถ่ายทอดคุณค่าทางศีลธรรมแล้ว ก็ย่อมเป็นสาเหตุให้เด็กกระทำผิดได้

สำหรับโรงเรียนก็มีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเยาวชนอยู่มากทั้งในแง่ปัญหาที่โรงเรียนก่อขึ้นมาเอง และในแง่ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับโรงเรียน นอกจากนี้ นักอาชญาวิทยา 2 ท่าน คือ Schafer และ Polk ได้สรุปข้อบกพร่องของโรงเรียนไว้ 4 ประการ ซึ่งมีส่วนส่งเสริมให้เด็กกระทำผิดกฎหมาย กล่าวคือ

(1) โรงเรียนได้ทำให้เยาวชนเกิดความเครียดขึ้นจากการถ่ายทอดค่านิยมแบบชนชั้นกลางให้แก่ชนชั้นต่ำ

(2) โรงเรียนทำให้เยาวชนบางคนมีความรู้สึกว่าการสอบการณในโรงเรียนไม่เหมือนกับประสบการณ์ที่จะได้รับต่อไปในภายภาคหน้า

(3) โรงเรียนไม่ได้อบรมสั่งสอนให้เยาวชนมีความรับผิดชอบต่อชุมชน

(4) โรงเรียนปฏิเสธที่จะช่วยเหลือแก้ไขเด็กที่ทำความเดือดร้อนแก่ชุมชน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนนั้น Sutherland และ Cressey ได้เสนอทฤษฎีที่เด่นชัดอยู่ทฤษฎีหนึ่ง กล่าวไว้ว่า การกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นเพราะขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ปล่อยให้ให้มีผู้กระทำผิดกฎหมายมากมายล้นอยู่

นักคิดชาวเอเชียที่มีความคิดเห็นคล้าย ๆ กับ แมงไฮม์ ได้แก่ ซูซูกิ (Suzuki) เขาได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายอาจจะแยกแยะอย่างหยาบ ๆ ได้ 3 ประการ ในแต่ละประเภทก็ได้มีเส้นแบ่งเขตที่ชัดเจนแน่นอน กล่าวคือ

ปัจจัยประการแรก คือปัจจัยทางด้านสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อคุณภาพของชีวิตของบุคคลในสังคม ตัวอย่างของปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความยากจนและการว่างงาน ที่แผ่กว้างไพศาล การกระจายความมั่งคั่งไม่เป็นธรรม การให้บริการที่ไม่เพียงพอแก่คนเสียเปรียบในทางสังคม การขาดโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต สิ่งอำนวยความสะดวกในทางการศึกษาไม่เพียงพอ การกดขี่หรือความไม่มั่นคงในทางการเมือง การมีอคติต่อชนกลุ่มน้อย การที่มีการกระทำผิดกฎหมายอยู่โดยทั่ว ๆ ไป อาจจะพิจารณาได้ว่าสภาพทางสังคมไม่เอื้ออำนวยที่จะทำให้ชีวิตมีความหมาย

ปัจจัยประการที่สอง คือปัจจัยทางด้านจิตใจ คนบางคนทำความผิดเพราะเป็นโรคจิต โรคประสาท หรือมีความผิดปกติทางบุคลิกภาพ สภาพเช่นนี้อาจจะเป็นมาแต่กำเนิดหรืออาจจะเกิดขึ้นในตอนหลัง อย่างไรก็ตามมีอยู่เนื่อง ๆ ที่ภาวะของจิตทำนองนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเป็นสภาพแวดล้อมที่ทำลายการเจริญเติบโต หากพิจารณาโดยนัยนี้ปัจจัยในประการแรก คือปัจจัยทางสังคมมีส่วนอย่างสำคัญต่อการแปรเปลี่ยนปัจจัยในประการที่สอง นอกจากนี้ การขาดการศึกษาในทางศาสนาและทางศีลธรรม ความแตกต่างในทางค่านิยมระหว่างกลุ่ม และระหว่างรุ่น ตลอดจนทั้งการโฆษณาชวนเชื่อในสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งปรุงแต่งนิสัย ทัศนคติของบุคคล และในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย

ปัจจัยประการที่สาม คือปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยทางด้านนี้เป็นปัจจัยที่เอื้อให้การประกอบอาชญากรรมเป็นไปได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น สินค้าต่าง ๆ ที่วางโชว์ไว้ในห้างสรรพสินค้า หรือตามซูเปอร์มาร์เก็ต รถยนต์ที่มีได้ใส่กุญแจ หรือบ้านที่มีได้ใส่กลอนประตู ร้านขายของที่ไม่มียามคอยเฝ้าดู การขาดการควบคุมอาวุธปืน และอาวุธอื่น ๆ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า มีคนเป็นจำนวนมากที่มีแนวโน้มว่าจะประกอบอาชญากรรม แต่ก็ต้องหยุดกระทำการเช่นนั้น เพราะมีอุปสรรคในทางกายภาพเป็นสิ่งขวางกั้น

แนวความคิดของซูซูกินี้ สามารถนำมาอธิบายการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนในประเทศไทยได้ดีทีเดียว เมืองไทยเวลานี้มีความเสื่อมโทรมในทางสังคมเป็นอันมาก ปัจจัยทางกายภาพ เช่น ปืน และอาวุธอื่น ๆ

ผดุง อารยะวิญญู (2542, น. 13-15) สรุปสาเหตุของพฤติกรรมของเด็กที่มีปัญหาว่ามีสาเหตุเนื่องมาจากหลายประการ ซึ่งเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน พฤติกรรมอย่างหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุอย่างเดียวหรือหลายสาเหตุก็ได้ ขณะที่บุคคลคนเดียวอาจจะสามารถแสดงพฤติกรรมที่

เป็นปัญหาได้หลายพฤติกรรม ซึ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์แบ่งได้เป็นหลายประการ ได้แก่

1. พันธุกรรม ลักษณะบางอย่างของมนุษย์สามารถถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานได้ เช่น ระดับสติปัญญา และอารมณ์ เป็นต้น แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่า การเกิด ความเป็นอันธพาล หรือลักษณะทางพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาอื่น ๆ เป็นลักษณะที่ถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม

2. สารเคมีในร่างกาย ความไม่สมดุลของสารเคมีในร่างกายมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ และพฤติกรรมบางอย่าง ทำให้เกิดความผิดปกติในด้านความคิด การรับรู้ และด้านอารมณ์ เป็นต้น

3. สภาพทางครอบครัว ครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กมาก เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน หย่าร้าง แยกกันอยู่ อาจขาดความอบอุ่น รู้สึกว่าเหว่ ขาดที่พึ่ง หรือครอบครัวที่มีการทะเลาะวิวาทระหว่างพ่อแม่พี่น้อง การชิงดีชิงเด่นกันระหว่างพี่น้อง ความลำเอียงของพ่อแม่ ฯลฯ มีผลต่อความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และการแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว อันหมายถึงเด็กอย่างแน่นอน

4. สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เด็กที่เติบโตขึ้นมาในสภาพของการแก่งแย่งชิงดี การต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด การใช้ความรุนแรง สภาพแวดล้อมของชุมชนแออัด อันธพาล ค้าของผิดกฎหมาย ฯลฯ อาจชักจูงให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควรได้

5. ความต้องการของบุคคล มนุษย์มีความต้องการขั้นต่ำ 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่ อาศัย เสื้อผ้า และยารักษาโรค หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองของความต้อการนั้น ๆ อาจพยายามกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มา แม้จะโดยการกระทำผิดก็ตาม เช่น การลักขโมย การปล้นจี้ เป็นต้น

สุชา จันท์ธอม (2542, น. 17-28) ระบุว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาจากสาเหตุหลัก 4 ประการ คือ สาเหตุจากตัวผู้กระทำผิดเอง สาเหตุทางครอบครัว สาเหตุทางเศรษฐกิจ และสาเหตุทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

1. สาเหตุจากตนเอง เนื่องมาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม ความพิการ หรือจากโรคภัยไข้เจ็บ จากสภาพจิตใจ และจากระดับสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ

2. สาเหตุจากครอบครัว เกิดจากการที่ครอบครัวของเด็กผู้นั้นมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยให้เด็กได้เติบโตขึ้นมาภายใต้ความรักและความอบอุ่น ครอบครัวที่ขาดความรักความเข้าใจ ไม่มีความสามัคคีไม่ให้อภัยกัน มีการทะเลาะวิวาท หย่าผาคาย หรือพ่อแม่พึ่งการพนันและอบายมุขเป็น

ทางระบายความเครียด เด็กจะขาดที่พึ่งทางใจ และหันไปหาที่พึ่งที่อื่นแทน และมีโอกาสกระทำผิดในที่สุด

3. สาเหตุจากเศรษฐกิจ ความยากจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่บีบบังคับให้บุคคลกระทำผิดได้ง่าย โดยเฉพาะด้านการประทุษร้ายต่อทรัพย์ โดยผู้กระทำผิดอ้างการอยู่รอดในการกระทำดังกล่าว

4. สาเหตุจากปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม สภาพสังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขัน สถาบันทางสังคมไม่ทำหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เช่น สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาไม่สามารถกล่อมเกล่าให้คนเป็นคนดีได้ สภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ฯลฯ ทำให้คนมีคุณธรรม เสื่อมลงและถูกบีบบังคับจากความยากแค้นมากขึ้น ทำให้ตัดสินใจกระทำผิดได้ง่าย

โสภา ขปิลมันต์ (2536, น. 129-144) สรุปสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กได้ดังนี้

1. สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง ทั้งจากพันธุกรรม จากความผิดปกติระหว่างการตั้งครรภ์ของมารดา จากสภาพจิตใจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามพัฒนาการ และจากระดับสติปัญญา

2. สาเหตุจากครอบครัว เกิดจากการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ความแตกแยกในครอบครัว การขาดความอบอุ่น ขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่อบรมสั่งสอน รวมไปถึงการเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของพ่อแม่ด้วย

3. สาเหตุจากโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับครอบครัว เป็นที่กล่อมเกล่าเด็ก ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กได้ นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่มีแนวโน้มจะกระทำผิดครูหรือโรงเรียนอาจจะช่วยโน้มน้าวให้เด็กหันมา มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ซึ่งในทางกลับกัน หากโรงเรียนไม่สามารถจัดกิจกรรมที่จะป้องกันหรือช่วยแก้ไขพฤติกรรมนั้น ๆ เด็กก็จะกระทำผิดได้ในที่สุด

4. สาเหตุจากกลุ่มเพื่อน ในช่วงวัยของเด็กก่อนเข้าสู่วัยรุ่นและวัยรุ่น เด็กจะคลุกคลีและใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด การรวมกลุ่มกันเป็นพวก ทำให้วัยรุ่นในกลุ่มเดียวกันมีค่านิยมที่เหมือนกันมีทัศนคติที่คล้ายกัน ทำอะไรจะเหมือนกันหมด และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากกลุ่มเพื่อนของเด็กจูงใจให้เด็กกระทำในสิ่งที่ผิด ย่อมจะทำให้เด็กตัดสินใจกระทำผิดได้ง่าย

5. สาเหตุจากสภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม เด็กที่เกิดในครอบครัวที่ต้องมีที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด หรือมีสภาพที่แวดล้อมด้วยแหล่งเสื่อมโทรม อบายมุข การพนัน และการประกอบอาชญากรรม เด็กจะถูกกลุ่มซัดเกล่าให้เกิดความเคยชินกับการมีชีวิตความเป็นอยู่เช่นนั้น จนเห็นว่าการประกอบอาชญากรรมเป็นสิ่งปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพ่อแม่ของเด็กมีส่วนในการประกอบอาชีพดังกล่าวด้วย เด็กจะจดจำมากระทำได้ง่าย

ไชยเจริญ สันติศิริ (2505, น. 83 อ้างถึงใน ปริญา จันทรสุริยา, 2538, น. 24) กล่าวว่า สาเหตุที่เป็นสิ่งผลักดันให้คนเราเป็นผู้ร้าย หรืออาชญากรนั้นสาเหตุที่สำคัญอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. สาเหตุจากตัวผู้กระทำผิดเอง เกิดจากภายในร่างกาย หรือตัวผู้กระทำผิดนั้นเอง รวมทั้งจิตใจและระบบประสาท หรือสิ่งผลักดันอย่างอื่น ๆ เรียกว่าสาเหตุทางด้านร่างกายและจิตใจ

2. เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ละเล็กละน้อย จึงเปลี่ยนแปลงนิสัยจิตใจให้โน้มเอียงไปในทางชั่วร้าย เรียกว่า สาเหตุทางด้านสิ่งแวดล้อม

ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุชา จันทรเอน (2533, น. 17) กล่าวว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เกิดจากองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน มิได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเป็นอย่างเดียว มักมีหลาย ๆ อย่างรวมกันไป อาจเป็นทั้งจากตัวเด็กเอง สิ่งแวดล้อมของเด็กและปัญหาเศรษฐกิจรวมกันไปได้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยครอบครัวต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก หรืออาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญต่อการหล่อหลอมอารมณ์ จิตใจ อูปลักษณ์ ทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของเด็กได้ประสบการณ์ต่าง ๆ ของเด็กจะเริ่มภายในครอบครัวเป็นแห่งแรก พฤติกรรมของเด็กที่แสดงต่อสังคมภายนอกสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของครอบครัวได้ว่าเป็นอย่างไร ดังนั้น เด็กจะเติบโตเป็นคนอย่างไรนั้นส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของครอบครัว ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บรรยากาศภายในครอบครัว ฯลฯ ซึ่งหากเด็กกระทำผิดขึ้นมา ครอบครัวก็จะถูกมองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะพบว่าปัญหาทางอารมณ์และจิตใจที่เด็กและเยาวชนได้รับ อันเนื่องมาจากความแตกร้างภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างพ่อกับแม่ และระหว่างพ่อแม่กับลูก ความไม่คงเส้นคงวาในการอบรมระเบียบวินัย และการลงโทษ การละเลยไม่เอาใจใส่ ทอดทิ้ง การปฏิเสธของบิดามารดา การขาดความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดา ฯลฯ ได้นำไปสู่ปัญหาการทำความผิดของเด็กและเยาวชนได้ทั้งสิ้น (วินิรณี ทัศนเทพ, 2542, น. 27)

นิตยา ราตรีจิตร (2544, น. 6-9) ได้ทำการรวบรวมทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่ได้อธิบายถึงปัจจัยทางด้านครอบครัว ว่าเป็นสาเหตุการทำความผิดของเด็กและเยาวชน ไว้ดังนี้

1. เนื้อหาสาระของทฤษฎีถูกนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายของเยาวชนด้วย ต่อมาในปี 1947 ได้แก้ไขปรับปรุงให้มีหลักเกณฑ์และหลักเหตุผลมากขึ้นจนกระทั่งได้ข้อเสนอเพื่อ

พินิจ (proposition) ถึง 9 ข้อด้วยกัน และถึงแม้ Sutherland จะไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงว่า ครอบครัวมีบทบาทในการกระทำผิดของเยาวชนได้อย่างไรบ้าง แต่ก็สามารถจะหยิบยกเอามาวิเคราะห์ได้ว่าเกี่ยวข้องกับครอบครัวดังเช่น ข้อที่ 3 ที่เสนอว่า “ส่วนสำคัญของการเรียนรู้พฤติกรรมที่เข้าลักษณะอาชญากรรมเกิดขึ้นภายในกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทสนมในทางส่วนตัว” ซึ่งแปลความหมายได้ว่าเรียนรู้จากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน ฯลฯ นั้นเอง และในข้อ 6 และข้อ 4 เสนอว่า “บุคคลคนหนึ่งจะกลายเป็นผู้กระทำผิดก็เพราะผลของการเรียนรู้ทำให้เจ้าตัวมีแรงจูงใจการหาเหตุผลมาแก้ตัว และทัศนคติไปในทิศทาง (ข้อ 4) ที่ทำให้การมองว่าการละเมิดกฎหมายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาท่วมทับการมองว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่พึงเคารพและปฏิบัติตาม” นอกจากนี้ Sutherland ยังอธิบายให้เห็นกระบวนการทั่วไป 5 กระบวนการที่เริ่มจากสภาพของครอบครัวไปสู่การกระทำผิดกฎหมายได้ในที่สุด ดังนี้ คือ (1) จากการพบเห็นตัวอย่างที่ไม่ดีจากพฤติกรรมของพ่อแม่ หรือญาติพี่น้อง (2) จากการที่ครอบครัวมีถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ๆ มีแบบอย่างพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายอยู่อย่างดาษดื่น (3) ครอบครัวอาจกำหนดคุณสมบัติอันดีปรารถนาของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ได้สั่งสอนให้เด็กพิจารณาว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ดีหรือไม่ดีอย่างไรและสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นขัดต่อศีลธรรมจรรยาอย่างไรหรือไม่ (4) เด็ก ๆ อาจจะมีเผชิญกับสภาพอันไม่พึงปรารถนาภายในครอบครัวจนกระทั่งทนไม่ไหวต้องหนีออกจากบ้าน จนมีโอกาสไปคบหาสมาคมกับเด็กเถรภายนอกบ้าน และมีโอกาสที่จะคบหาสมาคมกับเด็กด้อยลง จะมีข้อยกเว้นหรือส่งผลไปในทางตรงกันข้ามก็ได้ ถ้าเด็กหลีกเลี่ยงพ้นไปจากแบบแผนความประพฤติที่ผิดกฎหมายหรือผิดทำนองคลองธรรมแล้วมีโอกาสได้เรียนรู้และคบหาสมาคมกับคนที่เป็นพลเมืองดีมากขึ้นและ (5) ทางบ้านอาจล้มเหลวในการอบรมสั่งสอนให้เด็กสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาในชุมชนไปในทางที่อยู่ภายในกรอบของกฎหมาย

2. ทฤษฎี Anomie ของ Robert Merton อธิบายว่าอาชญากรรมเกิดจากการที่คนเราประสบกับความคับแค้นใจ (strain) อันเนื่องมาจากไม่สามารถตอบสนองต่อความปรารถนาหรือทะยานอยากของตนได้ เลยตัดสินใจกระทำผิดเพื่อให้เกิดความสมหวัง หรือไม่ก็เป็นกรณีที่ยอมแพ้แล้วหันไปหายาเสพติดเพื่อดับทุกข์ หรือไม่ก็ทำการล้มล้างระบอบการปกครองเพื่อสถาปนาระบบใหม่ที่เชื่อว่าจะช่วยให้สมหวังได้ อย่างไรก็ตามเนื้อหาของทฤษฎีดังที่ได้กล่าวมาแล้วไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของครอบครัวว่าได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสาเหตุของการกระทำผิดได้อย่างไรหรือไม่ จนกระทั่ง Robert Agnew ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดเสียใหม่ในทำนองมุกกลับ โดยมองว่าความคับแค้นใจมีบ่อเกิดให้หลายทางไม่ใช่เฉพาะที่ Merton เสนอไว้เท่านั้น ความคับแค้นใจที่ Agnew เห็นว่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยการกระทำผิดของเยาวชนได้มากกว่าเป็นกรณีที่เยาวชนล้มเหลวในการหลีกเลี่ยงไปจากสถานการณ์หรือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา Agnew ได้นำเสนอทฤษฎี General Strain ซึ่งมี

แนวความคิดแตกต่างจาก Meryon ตรงที่ Merton อธิบายว่า การที่ชีวิตไม่ประสบความสำเร็จ นำไปสู่ความเครียดและก่ออาชญากรรมในที่สุดเป็นเพราะครอบครัวอยู่ในชนชั้นต่ำ แต่ Agnew อธิบายว่าความเครียดไม่ได้เกิดจากครอบครัวอยู่ในชนชั้นต่ำแต่เกิดจากการสูญเสียสิ่งที่มีคุณค่าในเชิงบวกไป จึงก่อให้เกิดความเครียดและกระทำผิดในที่สุด เช่น การตายจากไปของบุคคลผู้เป็นที่รัก และการที่พ่อแม่หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ การสูญเสียสิ่งกระตุ้นในเชิงบวกเหล่านี้ นำไปสู่ความเครียดและการกระทำผิด ตัวอย่างเช่น เด็กวัยรุ่นที่พ่อแม่หย่าร้างกันทำให้เขารู้สึกว่าเกิดการสูญเสียคนหนึ่งไป จึงพยายามทำอะไรบางอย่างที่จะให้ได้กลับคืนมา หรือได้รับอะไรเป็นการทดแทนสิ่งที่สูญเสียไป หรือพยายามแก้แค้นที่ทำให้เขาต้องจากพ่อแม่ฝ่ายหนึ่งไป ซึ่งนำไปสู่การกระทำผิดได้ นอกจากนี้ Agnew ยังได้เสนอต่อไปอีกว่า ความเครียดอาจเกิดขึ้นจากการได้รับสิ่งกระตุ้นในเชิงลบ การที่จะต้องตกอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่เลวร้าย เช่น มีเพื่อนที่ไม่ดีเกิดความขัดแย้งกันบ่อย ๆ เรียนอยู่ในโรงเรียนที่แย่ ครอบครัวที่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ ซึ่งต้องทนอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายเช่นนี้ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงทำให้เกิดความเครียดและนำไปสู่การกระทำผิดได้

3. ทฤษฎี Control Theory ของ Hirschi ได้เสนอแนวความคิดนี้ในรูปของความผูกพันทางสังคม (Social Bond) เขาได้แบ่งพันธะทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท คือ ความรู้สึกผูกพัน (Attachment) ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) ความเกี่ยวข้อง (Involvement) ความเชื่อ (Belief) ซึ่งเขาได้ศึกษาพบว่า แหล่งของความรู้สึกผูกพัน หรือบุคคลอื่นที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมการกระทำผิดมี 3 ส่วนด้วยกัน คือ พ่อแม่ โรงเรียน และเพื่อน Hirschi กล่าวว่าเด็กวัยรุ่นที่มีความผูกพันต่อพ่อแม่ของพวกเขาจะมีโอกาสที่จะเข้าสู่สถานการณ์ของการกระทำผิดได้น้อย เพราะเด็กวัยรุ่นได้ใช้เวลาส่วนมากของเขาอยู่กับพ่อแม่ จากการใช้เวลาของเด็กเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่ามีส่วนในการป้องกันการกระทำผิด โดยเฉพาะยิ่งเด็ก ๆ มีความรู้สึกผูกพันกับพ่อแม่มากเท่าไร ก็ยิ่งจะผูกพันอยู่กับความคาดหวังของพ่อแม่มากขึ้นเท่านั้น และยิ่งปฏิบัติตามบรรทัดฐานของระบบสังคมต่อไป จากแนวความคิดทฤษฎีการควบคุมนี้ Hirschi และ Gottfredson ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นใหม่ในปี 1990 โดยเขาให้ชื่อทฤษฎีใหม่นี้ว่า “ทฤษฎีการควบคุมตนเอง (Self-control Theory)” เขาเสนอว่า การขัดเกลาทางสังคมของพ่อแม่มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างการควบคุมตนเอง พ่อแม่ที่ผูกพันกับลูก ให้การอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิดและอบอุ่น เป็นส่วนสำคัญในการสร้างการควบคุมตนเอง ซึ่งยากแก่การกระทำผิด ในขณะที่เด็กที่เลี้ยงดูโดยที่พ่อแม่ไม่สนใจ ไม่อบรมขัดเกลาให้เห็นว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ขาดการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ชอบเสี่ยงและไม่คิดถึงอนาคตที่ยาวไกล ซึ่งก็เป็นการง่ายที่ปัจเจกภายนอกกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดได้ เพราะขาดเครื่องยับยั้งหรือการอดกลั้นที่จะป้องกันไม่ให้กระทำผิด

4. ทฤษฎี Social learning Theory โดย Robert Burgess และ Ronald L. Aker ได้นำทฤษฎี Differential Association ของ Sutherland มาพัฒนาต่อในรูปของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมสมัยใหม่ โดยใช้หลักการเสริมแรงที่แตกต่าง โดยกระทำของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์การได้รับสิ่งเร้าทางบวก ทำให้เกิดความพึงพอใจและกระทำซ้ำอีกในสถานการณ์คล้าย ๆ กัน และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจ เช่น ความเจ็บปวด ความเสียใจ การถูกดูต่ำ การถูกทำโทษ ประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเด็กมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ ซึ่งครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม พ่อแม่จะเป็นผู้อบรมขัดเกลา การให้รางวัล การชมเชยของพ่อแม่จึงเป็นการเสริมแรงทางหนึ่งที่ได้รับรู้ว่าการกระทำผิดนั้นถูกต้อง ควรกระทำต่อไป แต่ถ้าพ่อแม่ดูต่ำ การลงโทษ เด็กก็จะได้รับการเรียนรู้ว่าพฤติกรรมนั้นผิดไม่ควรกระทำการเรียนรู้ตามหลักของการเสริมแรงจึงมีส่วนสำคัญต่อการกระทำผิด ยิ่งไปกว่านั้น Akers ยังได้กล่าวถึงการที่ผู้ใหญ่ไม่ว่ากล่าวอาจถือเป็นการเสริมแรงได้เช่นเดียวกัน กรณีนี้มักปรากฏว่าค่อนข้างแพร่หลายกว่ากรณีห้ามหรือให้โทษ ซึ่งเป็นตัวแปรตัวต่อไปที่มีครอบครัวมาเกี่ยวข้อง เพราะเด็กจะมองการกระทำผิดไปในทางบวกหรือลบนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่และเพื่อนมองการกระทำนั้นอย่างไร สำหรับผู้อื่นอาจมีความสำคัญในเรื่องนี้ได้เช่นกัน

แชฟเฟอร์ และ कुन्दตัน (Schafer and Kundten, 1970, p. 43) ได้พูดถึงครอบครัวที่เป็นผลที่ทำให้เด็กและวัยรุ่นกระทำผิดว่า บ้านเป็นสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นที่จะส่งเสริมอุปนิสัย ความคิดสร้างสรรค์ และบุคลิกภาพของเด็ก พฤติกรรมของเด็กส่วนใหญ่เป็นผลที่ได้มาจากการอบรมเลี้ยงดูภายในบ้าน เด็กและวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีความสุข บิดามารดามีความรักใคร่สนิทสนมกัน มีความห่วงใยในบุตร และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เด็กจะพูดจาด้วยความสุภาพอ่อนโยน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ในทางตรงกันข้ามครอบครัวที่ไม่มีความสุข บิดามารดาทะเลาะวิวาทกันเสมอ เด็กจะมีบุคลิกภาพที่ก้าวร้าว พูดจาหยาบค้าย ชอบทะเลาะวิวาทโดยได้แบ่งลักษณะบ้านแตกไว้ 2 ชนิด คือ

1. การแตกแยกทางสภาพครอบครัวหรือแตกแยกทางกายภาพ คือ ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาถึงแก่กรรม หรือหย่าร้างกัน บิดามีมารดาเลี้ยง มารดามีบิดาเลี้ยง หรือบิดามารดาถึงแก่กรรมทั้งคู่ เด็กในครอบครัวแตกแยกแบบนี้จะขาดความรักใคร่ ทะนุถนอมอันควรจะได้รับจากครอบครัว รู้สึกว่าเหว่ ขาดการเอาใจใส่จากบิดามารดา

2. การแตกแยกทางจิตใจ คือ ครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน แต่มีการทะเลาะวิวาทหรือมีความเห็นที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง หรือการที่บิดามารดาทำตนไม่เหมาะสม จนเด็กไม่รักใคร่ นับถือ เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่แตกแยกเช่นนี้ ก็จะขาดความสุข ความอบอุ่นเช่นเดียวกัน เมื่อเด็กขาดความรักความอบอุ่น และขาดการอบรมสั่งสอนที่ดี เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมที่เป็นการกระทำ

ความผิด เพื่อเรียกร้องความสนใจจากสังคม อันเป็นการทดแทนกับความรัก และความอบอุ่นที่ตนไม่ได้รับเช่นคนอื่น ๆ หรือเป็นการกระทำความผิดโดยไม่เจตนา ทั้งนี้เนื่องมาจากขาดการอบรมสั่งสอนที่ดีนั่นเอง

สุชา จันทรโสม และ สุรางค์ จันทรโสม (2520, น. 170) ยังได้กล่าวเน้นให้เห็นว่าสภาพที่จัดว่าเป็นบ้านแตก ได้แก่ บิดามารดาไม่ปรองดองกัน ทะเลาะกันบ่อย ๆ หรือหย่าร้างกัน มารดาไปมีสามีใหม่ หรือบิดามีภรรยาใหม่ และไม่ให้ความอุปการะแก่บุตรเท่าที่ควร สิ่งเหล่านี้จัดว่าเป็นสภาพบ้านแตกทั้งสิ้น ส่วนใหญ่ของเด็กเกเรมาจากบ้านที่ประสบความยุ่งยาก บ้านที่เข้าลักษณะบ้านแตกสาแหรกขาดดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงเป็นเหตุให้เด็กขาดความรักจากบิดามารดา และหันไปหาทางชดเชยด้วยการมีพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ นอกจากนี้ นักสังคมวิทยาได้เน้นถึงสภาพบ้านแตกว่า เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาการกระทำผิดของเด็กและวัยรุ่น สำหรับเรื่องบ้านแตก นั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. บิดา หรือมารดาตาย หรือตายทั้งคู่
2. บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ แต่ทะเลาะเบาะแว้งกัน หรือมีความเห็นไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน และระเบียบวินัยภายในครอบครัว โดยเหตุที่มีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติหรือศาสนา นอกจากนั้น นักสังคมวิทยาถือว่าการที่พี่น้องได้รับความรักใคร่จากบิดามารดาไม่เท่าเทียมกันจนทำให้เกิดความอิจฉาริษยา ก็จัดเข้าอยู่ในลักษณะของบ้านแตกด้วย (สุพัตรา สุภาพ, 2507, น. 18-19)

วินเบิร์ก (Weinberg, 1958, p. 95) ได้กล่าวว่า สภาพะบ้านแตกมีส่วนผลักดันให้เด็กและวัยรุ่นหญิงกระทำผิดมากกว่าเด็กและวัยรุ่นชาย นอกจากนี้บางครอบครัวบิดามารดาทอดทิ้งบุตรไม่มีอาชีพเป็นหลักฐาน ว่างานหรือพิการ ทำให้เด็กประสบกับความหิวโหย อุดอยากต้องหาทางช่วยเหลือตัวเองและรับภาระต้องหาเลี้ยงดูครอบครัวตั้งแต่เยาว์วัย เด็กอาจประพฤติผิดได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กพวกหนึ่งที่ไม่มีบ้าน โดยเป็นเด็กที่หนีออกจากบ้าน หรือมาจากต่างจังหวัด เด็กเหล่านี้จะอยู่ตามตลาด วัด หรือที่สาธารณะ ถ้ามีผู้ใหญ่คอยแนะนำช่วยเหลือให้กระทำผิด เด็กเหล่านี้ก็อาจจะกระทำผิดได้ง่ายขึ้น

ซัทเธอร์แลนด์ และ เครซี่ (Sutherland and Cressey, 1955, p. 125) ก็ได้เสนอว่าครอบครัวอาจก่อให้เกิดปัญหาการกระทำผิดได้ โดยผ่านกระบวนการ 5 อย่างเกี่ยวข้องกันดังต่อไปนี้คือ

1. ในครอบครัวมีตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม หรือแบบแผนความประพฤติที่ไม่ดี เช่น ความประพฤติผิดศีลธรรมทางเพศ

การติดสุรา ยาเสพติด การพนัน และความประพฤติที่ไม่เหมาะสมง่าย ๆ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการกระทำผิดในที่สุด

2. ชั้นสังคมของครอบครัวและถิ่นที่อยู่ของครอบครัว จะเป็นเครื่องกำหนดอัตราการกระทำผิดของเด็ก กล่าวคือเด็กที่อยู่ในถิ่นที่เป็นพาลเกร มีกิจกรรมไปในทางละเมิดกฎหมายมีโอกาสคบเพื่อนเสเพล จะมีอัตราการกระทำผิดมากกว่าเด็กที่อยู่ในถิ่นที่ไม่ค่อยมีปัญหาทางสังคม

3. ครอบครัวเป็นสิ่งที่กำหนดเกียรติภูมิของเด็ก เขาจะค่อย ๆ เรียนรู้ว่าคุณค่าที่นำเลื่อมใสศรัทธานั้นเป็นคนเช่นไร ถ้าเด็กเกิดไปนิยมชมชอบคนที่ชอบละเมิดกฎหมาย และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย โอกาสที่จะเสียคนก็ง่ายขึ้น

4. ถ้าภายในครอบครัวไม่ราบรื่น ไม่เป็นสุข ไม่น่าอยู่ เด็ก ๆ ก็จะไปหาสิ่งทดแทนนอกบ้าน ซึ่งถ้าเกิดไปถูกเพื่อนเสเพลชักจูง ใ้มน้ำวให้กระทำผิด เด็กก็จะกลายเป็นเด็กเกรไป

5. ครอบครัวเพิกเฉย หรือไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้เด็กเคารพต่อกฎหมาย หรือปกป้องเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กได้ใจ ทำอะไรตามใจตนเอง และไม่คุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้เด็กกลายเป็นเด็กที่ก้าวร้าวหรือเด็กเกรไปในที่สุด

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า เมื่อเด็กประสบปัญหาในครอบครัวเด็กจะมีโอกาสติดต่อและเรียนรู้การกระทำผิดภายนอกบ้านมากขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวสามารถทำให้เด็กคุ้นเคยกับข้อห้ามต่าง ๆ ของสังคมมากน้อยแค่ไหน ถ้าฟังความทุกซีกแต่เพียงอย่างเดียว ไม่จำเป็นที่เด็กจะต้องเสียคนเสมอไป การอบรมสั่งสอนและแบบแผนความประพฤติที่ดีเป็นสิ่งที่เด็กควรจะได้รับและเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่ม

กัลยา มะโนนิก (2538, น. 62) ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional Theory) ของ Durkheim, Parsons, Merton และคนอื่น ๆ ได้ทำการศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ซึ่งนำมาพิจารณาเฉพาะครอบครัว อันหมายถึงครอบครัวต่อสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในสังคม โดยปกติโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมหรือครอบครัวจะปกติ กล่าวคือสมาชิกในครอบครัวจะมีการปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของตน จึงทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นไปอย่างดี ส่วนครอบครัวที่ไม่ปกติและมีปัญหานั้นคือครอบครัวที่มีปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นไปอย่างดี ส่วนครอบครัวที่ไม่ปกติและมีปัญหานั้นคือครอบครัวที่มีปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้สภาพของโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัวผิดปกติ เมื่อโครงสร้างของครอบครัวผิดปกติ เช่น บิดามารดาถึงแก่กรรม หย่าร้าง แยกกันอยู่ หรืออื่น ๆ จึงทำให้ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกของครอบครัวจึงไม่สามารถจะ

กระทำได้อย่างเต็มที่ สมาชิกของครอบครัวบางส่วนจึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากทัศนคติของสังคม

สุธินี รัตนวราห (2530, น. 34) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน คือ

1. ความไม่แน่นอนของการกวาดล้างพฤติกรรมและการลงโทษ พ่อแม่มีหน้าที่ต้องเอาใจใส่ดูแลกวาดล้างความประพฤติของลูก แต่การกวาดล้างความประพฤติที่ไม่เหมาะสมบางอย่างก็อาจนำไปสู่การกระทำผิดของเด็กได้ เช่น การเข้มงวดความประพฤติมากเกินไป หรือลงโทษรุนแรงเกินไป และไม่ชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่าทำไมจึงถูกลงโทษ ทำให้เด็กเข้าใจผิดคิดว่าพ่อแม่เกลียดชังตน หรือในบางรายการลงโทษเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ ไม่อยู่กับร่องกับรอย เด็กกระทำผิดอย่างเดียวกันหลายครั้ง แต่บางครั้งถูกลงโทษ บางครั้งก็ไม่ถูกลงโทษ บางครั้งถูกดูว่า บางครั้งถูกเขียนตีอย่างรุนแรง ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ใหญ่ เช่นนี้ ทำให้เด็กเกิดความสับสนทำตัวไม่ถูก ไม่แน่ใจว่าที่ตนทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งการกวาดล้างความประพฤติและการลงโทษเด็กนั้น พ่อแม่ควรอาศัยเทคนิคเข้าช่วย และควรร่วมมือกันยึดถือแนวทางอันเดียวกัน ไม่ใช่ว่าเด็กกระทำผิด มารดาเห็นแต่หนึ่งเฉยไม่สนใจ แต่บิดากลับลงโทษอย่างรุนแรง ทำให้เกิดผลเสียแก่เด็กมากกว่าที่จะเป็นผลดี เมื่อเด็กเกิดความสับสน ไม่อาจเข้าใจความถูกผิด เด็กจึงไม่สามารถที่จะควบคุมตนเองหรือยับยั้งใจไม่ให้กระทำผิดได้

2. ความแตกแยกของครอบครัว (Broken homes) ความแตกแยกนี้อาจเกิดขึ้นจากการหย่าร้าง การแยกกันอยู่ หรือการตายจากไปของบิดาหรือมารดา

กอร์ดอน (Gordon, 1962 อ้างถึงใน สุธินี รัตนวราห, 2530, น. 35) ได้ทำการศึกษาพบว่า ร้อยละ 30-60 ของเด็กที่กระทำผิดนั้นมาจากครอบครัวที่แตกแยก ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าพ่อหรือแม่ไม่สามารถที่จะเลี้ยงดูลูกให้เติบโตได้อย่างดีเพียงคนเดียว อย่างไรก็ตาม การขาดพ่อหรือแม่อาจไม่มีอิทธิพลต่อเด็กได้มากเท่ากับความต้องการและการทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งเป็นสาเหตุของการแตกแยกของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

3. ความไม่สงบสุขในครอบครัว ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เด็กกระทำผิด บิดามารดาที่ทะเลาะเบาะแว้งหรือทุบตีกัน ทำให้ครอบครัวขาดความสงบสุข เด็กที่ประสบกับสภาพเช่นนี้ จะขาดความมั่นคงในจิตใจ และอารมณ์ บางครั้งอาจตกเป็นเครื่องมือของบิดามารดา ในการที่จะใช้เป็นที่ระบายอารมณ์กับอีกฝ่ายหนึ่ง หรืออาจตกเป็นที่รองรับอารมณ์ของบิดามารดา เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายทะเลาะวิวาทกัน ทำให้เด็กเสียใจ โกรธ ผิดหวัง และถูกกดดัน ต้องหาทางแสดงออกในรูปของการกระทำผิด ซึ่งความไม่สงบสุขในครอบครัวนี้มีผลกระทบต่อเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย

4. การปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ของบิดามารดา ซึ่งจะทำให้เด็กขาดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาสภาพจิตใจของตนเองให้สามารถควบคุมตนเอง ประพฤติตนอยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงาม เด็กต้องการความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา เพื่อที่จะช่วยเสริมให้เขามีจิตใฝ่มั่นคงสามารถต่อต้านกับสิ่งชั่วร้ายที่ไม่ดีจากภายนอกได้ ถ้าบิดามารดาไม่มีเวลาเอาใจใส่ทำให้เด็กว่าเหว่ ขาดความรัก ความอบอุ่น เด็กอาจเรียกร้องความสนใจ โดยการแสดงออกในทางก้าวร้าว รุนแรง ซึ่งเป็นการร่ายต่อการเข้าหาสิ่งที่ดี

5. ลำดับของเด็กในครอบครัว ลำดับของเด็กในครอบครัวมีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก และนำไปสู่พฤติกรรมการแสดงออกของเด็กได้ อันเนื่องมาจากพ่อแม่อาจให้ระดับของการเอาใจใส่ต่างกัน เช่น การเป็นลูกคนแรก พ่อแม่จะให้การเอาใจใส่มาก เด็กจะได้รับ ความสนใจเป็นศูนย์กลางของความรัก ความเอาใจใส่ของพ่อแม่ญาติพี่น้อง ส่วนลูกคนกลางนั้น พ่อแม่ให้ความสนใจ เอาใจใส่ไม่มากเท่าลูกคนแรก เนื่องจากผ่านการมีลูกมาแล้ว ความตื่นเต้นในการเตรียมตัวและการเลี้ยงดูจึงมีไม่มากเท่าลูกคนแรก ประกอบกับลูกคนกลางมีพี่ ๆ คอยดูแล นอกจากนี้ลูกคนกลางจะได้รับข้าวของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกายต่อจากพี่ ไม่ค่อยได้รับของใหม่ ๆ สำหรับลูกคนสุดท้าย พ่อแม่จะให้ความดูแลเอาใจใส่มาก เนื่องจากเป็นลูกคนสุดท้าย พ่อแม่จะคอยห่วงใย ลูกคนสุดท้ายจะได้รับของใหม่ ๆ เพราะของเก่าของพี่ ๆ ไม่สามารถที่จะใช้ได้แล้ว เนื่องจากผ่านการใช้มาหลายรุ่น สภาวะเช่นนี้จะทำให้ลูกคนกลางคิดว่า พ่อแม่ไม่สนใจเอาใจใส่ในตัวเขาเท่าพี่น้อง

6. ความไร้ผลของการสื่อสารในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมอันดับแรกที่มีมนุษย์ได้มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เด็กจะติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ บุคคลในครอบครัวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งโดยคำพูดและไม่ใช้คำพูด เพื่อที่เด็กจะได้เรียนรู้ค่านิยมทัศนคติเกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข่าวสารประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและจากภายนอก จนก่อให้เกิดการสร้างค่านิยม ทัศนคติที่เป็นของตนเองขึ้นมา และนอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารจะช่วยทำให้เกิดการอบรมทางสังคม (Socialization) ให้แก่เด็กได้โดยการที่พ่อแม่ให้การอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรม ศีลธรรม ศาสนา รูปแบบของความประพฤติดีงามให้แก่เด็กอันจะทำให้เด็กมีความยับยั้งชั่งใจต่อการกระทำผิดได้

การศึกษาครอบครัวกับเด็กที่มีปัญหานั้นจะพบการสื่อสารที่เปิดเผยความรู้สึกในทางลบ เช่น เวสต์ (West, 1981 อ้างถึงใน สุทธิณี รัตนวราห, 2530, น. 38) พบว่า คุณภาพของอารมณ์ทางลบในความสัมพันธ์ทางคำพูดระหว่างพ่อแม่กับเด็ก เช่นคำพูดที่หยาบคาย จะเกี่ยวข้องกับความรู้สึก self-esteem ต่ำ การเพิ่มความรู้สึกโดดเดี่ยว การเพิ่มขึ้นของการตอบสนองในทางลบ

นอกจากนี้ ไสยา ชูพิกุลชัย (2532, น. 19-111) ยังได้จำแนกสาเหตุสภาพทางครอบครัวที่มีผลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไว้ดังต่อไปนี้

1. ความรักและความอบอุ่นภายในครอบครัว เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดส่วนใหญ่จะมีสภาวะความสับสนทางจิตใจ เพราะขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองในครอบครัว เป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยวไม่ได้รับการเอาใจใส่และควบคุมดูแลจากผู้ปกครองและครอบครัว เนื่องจากบิดามารดาถึงแก่กรรมหรือบ้านแตก จึงทำให้เด็กมีจิตใจแข็งกระด้าง และชอบกระทำผิด ถึงแม้พ่อแม่จะสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยสี่ให้ลูกได้ครบสมบูรณ์ แต่ก็ไม่ใช่จะสนองความต้องการของลูกได้ทั้งหมด เพราะสิ่งที่ลูกได้เป็นเพียงความต้องการทางร่างกายเท่านั้น แต่ลูกยังขาดความต้องการทางด้านจิตใจ เด็กที่เกิดในครอบครัวที่พ่อแม่เข้าใจ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกเพียงพอ เมื่อเติบโตขึ้นจะกลายเป็นเด็กที่มีสุขภาพจิตที่ดี มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง สามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผล ในทางตรงกันข้าม เด็กที่เกิดในครอบครัวที่ไม่ได้รับความรักความอบอุ่น หรือได้รับไม่เพียงพอ เมื่อโตขึ้นจะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา เจ็บซึม เก็บตัว มองโลกในแง่ร้ายต่อต้านสังคม ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เชื่อคนง่ายหรือถูกชักจูงง่าย โอกาสกระทำผิดจึงมีมากไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้

2. ความรักใคร่กลมเกลียวของบิดามารดา มีผลต่อสุขภาพจิตของเด็กเป็นอย่างมาก เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดารักใคร่กลมเกลียวกัน เข้าใจกัน อยู่ด้วยกันอย่างมีเหตุผลทำให้เด็กมีความสุข มีความใกล้ชิดบิดามารดา มีสุขภาพจิตดี มองโลกในแง่ดี มีความอบอุ่น มีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นตัวของตัวเอง โอกาสที่จะถูกชักจูงไปในทางที่ผิดมีน้อยมาก เด็กจะรับผิดชอบที่ดีงาม ทำให้เติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และความนึกคิด ในทางตรงกันข้าม เด็กที่เกิดในครอบครัวที่บิดามารดาขาดความรักใคร่กลมเกลียวมีการทะเลาะวิวาทกันอยู่ตลอดเวลา เจรจกกันด้วยถ้อยคำที่หยาบคาย ตบตีกันอยู่เสมอ และใช้ลูกเป็นที่ระบายอารมณ์ จะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างมาก ทำให้เด็กเติบโตขึ้นกลายเป็นเด็กก้าวร้าวในอนาคต เพราะรับสิ่งที่ไม่ดีงามจากพ่อแม่ไว้ตลอดเวลา ไม่มีความรักความผูกพันกับครอบครัว ไม่ชอบอยู่บ้าน ไม่ชอบเล่าเรียน ชอบหนีโรงเรียน เข้าหาอบายมุข ประพฤติตนไม่เหมาะสม กลายเป็นเด็กก้าวร้าวเถร

3. การอบรมเลี้ยงดู วิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกที่ขาดความพอดีมีส่วนทำให้เด็กกระทำผิดได้เป็นต้นว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาเลี้ยงดูแบบเข้มงวดจนเกินไป มีแต่ระเบียบวินัยตลอดเวลา จนไม่มีโอกาสเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถทำอะไรตามที่ตนเองต้องการได้ หรือไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นใด ๆ ทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าตัดสินใจ

ทำอะไร เพราะกลัวความผิด กลัวการถูกลงโทษ กลายเป็นเด็กที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง อยู่ลำพังไม่ได้ เพราะไม่เคยทำอะไรด้วยตัวเองมาก่อน จึงทำให้ง่ายต่อการที่จะถูกชักจูงไปในทางที่ผิด หรือประพฤติผิดได้ ในบางรายอาจกลายเป็นเด็กต่อต้านระเบียบกฎเกณฑ์ ฝ่าฝืนกฎข้อบังคับของสังคมไป ในกรณีที่เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาเลี้ยงดูด้วยการตามใจหรือปกป้องมากเกินไป เนื่องจากเป็นลูกคนเดียว เป็นลูกเล็กหรือมาจากครอบครัวที่มีฐานะดี อยากได้หรืออยากทำอะไรก็ได้ดังใจ ขาดเหตุขาดผล ทำให้เด็กได้ใจ เป็นเด็กเอาแต่ใจตัวเอง กลายเป็นเด็กที่ไม่รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เมื่อโตขึ้นเด็กเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะทำผิดได้ง่าย ขาดความอดทน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเมื่อเผชิญกับปัญหาใด ๆ โอกาสที่จะตัดสินใจกระทำผิดมีมาก เช่น

4. ความเข้าใจอันดีระหว่างบิดามารดาและบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลาวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ในระยะนี้เป็นระยะที่บิดามารดาควรที่จะต้องเข้าใจใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กในวันนี้ผ่านพ้นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตไปสู่ระยะผู้ใหญ่ราบรื่น โดยเข้าใจและยอมรับว่าเด็กต้องการดังนี้

4.1 วัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กต้องการอิสระ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ถ้าบิดามารดาไม่เข้าใจ ไม่ให้อิสระกับลูก ควบคุมจนเกินไป อาจเป็นสาเหตุทำให้เด็กเริ่มกระทำผิด คือ เริ่มที่จะพูดโกหก เพราะพูดตรง ๆ หรือพูดความจริงแล้ว บิดามารดาไม่ยอมเข้าใจ ไม่อนุญาต หรือในบางรายอาจเตลิดออกจากบ้านไปเลยก็ได้

4.2 วัยรุ่นต้องการการยอมรับจากบิดามารดาว่าเติบโตแล้ว และมีความคิดอ่านของตนเอง ถ้าบิดามารดาไม่เข้าใจ ยังคงปฏิบัติเช่นเดียวกับตอนที่เด็กยังเป็นเด็กอยู่ เด็กจะไม่พอใจ บิดามารดา ควรให้โอกาสเด็กได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นพร้อมทั้งให้คำแนะนำ มิฉะนั้นแล้วเด็กจะต่อต้านบิดามารดา มีปัญหาหรือทุกข์ร้อนใดก็จะไม่บอกกล่าว ยิ่งในช่วงวัยรุ่นเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็กมาก เมื่อเด็กไม่ยอมรับคำปรึกษาบิดามารดาเด็กจะปรึกษาเพื่อน ถ้าได้เพื่อนไม่ดีก็จะนำไปในทางที่ผิดได้

4.3 บิดามารดาควรจะต้องเข้าใจ และยอมรับความจริงที่ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กเริ่มสนใจเพศตรงข้าม เด็กมีความต้องการที่จะมีเพื่อนต่างเพศ ถ้าบิดามารดาไม่เข้าใจ ห้าม หรือกีดกันไม่ให้เด็กมีโอกาสพบปะสังสรรค์กับเพื่อนต่างเพศ จะทำให้เด็กเกิดความอึดอัด ความกดดันต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจากบิดามารดาบวกกับความต้องการทางธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นในระยะนี้จะทำให้เด็กหาทางออกในทางที่ผิดหรือกระทำสิ่งที่ผิดได้

ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ (2528, น. 97-99) ได้ทำการศึกษาสภาพครอบครัวมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับเยาวชนกระทำผิด มีสิ่งที่น่าสนใจเกิดในสภาพครอบครัว ดังนี้

เด็กอาจเลียนแบบผลสมกลมกลืนกับสภาพภายในบ้านโดยสังเกตบิดามารดา ซึ่งอาจได้รับทัศนคติเกี่ยวกับอาชญากรรม เด็กนั้นจะกลายเป็นผู้กระทำผิด เพราะเขาได้เรียนรู้การกระทำผิดภายในบ้านนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เด็กในวัยและเพศเดียวกันนับว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าบิดามารดาในการแสดงพฤติกรรม แม้ว่าแบบของพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะเป็นแบบของการกระทำผิดหรือไม่ก็ตาม

สภาพที่อยู่อาศัย ทั้งสภาพทั้งภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคมในชุมชน ซึ่งบิดามารดาอาศัยอยู่ จะเป็นผลส่งถึงพฤติกรรมของเด็กเหล่านั้นที่จะเรียนรู้ ถ้าบ้านอยู่ในถิ่นที่มีเยาวชนผู้กระทำผิดสูง เด็กจะเผชิญกับแบบต่าง ๆ ของความคิดมากมายจนเกิดความเคยชิน เช่นเดียวกับการเป็นสมาชิกของกลุ่มชุมชนทางสังคมและเศรษฐกิจจะต่ำ จะกระทบความรู้สึกของเด็กและการยอมรับต่อค่านิยมส่วนรวมได้

บ้านมีส่วนกำหนดศักดิ์ศรี ค่านิยมของบุคคลต่าง ๆ และรวมทั้งบุคลิกภาพของบุคคลที่ได้มีการพัฒนา เด็กอาจเรียนรู้ที่จะไม่ยอมรับกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ เขาเรียนรู้ที่จะยกย่องบุคคลที่เขารู้จัก หรือจากบุคคลอื่น ๆ ก็เป็นไปได้

เด็กอาจหนีออกจากบ้านซึ่งขาดความอบอุ่น ความสุขและพยายามหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งเหล่านี้ไปหาสิ่งใหม่ กลุ่มใหม่ พบว่า เยาวชนกระทำผิดมีอัตราสูง ในบ้านซึ่งบิดามารดาอยู่ร่วมกัน แต่เป็นบ้านที่ขาดความอบอุ่น ขาดความสุข มากกว่าเด็กกระทำผิดที่มาจากบ้านซึ่งบิดามารดาแยกกันอยู่ สิ่งสำคัญคือการหนีออกจากครอบครัว เป็นส่วนเพิ่มหรือสนับสนุนให้เด็กสมาคมกับกระทำผิดอื่นง่ายขึ้น

ครอบครัวอาจประสบความสำเร็จในการฝึกฝนให้เผชิญเหตุการณ์ หรือเรียนรู้สิ่งผิดกฎหมาย นั่นคือแบบแผนการกระทำผิด ไม่เคยปรากฏให้เด็กได้รับรู้หรือทำให้เข้าใจหรือเด็กได้รับเอาใจใส่รับการคุ้มครองมากเกินไป อาจเป็นผลให้เด็กตัดสินใจไม่ได้ หรืออาจยอมรับในพฤติกรรมเหล่านี้อย่างคาดไม่ถึงก็เป็นไป

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ความเป็นมาพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ในการศึกษาถึงแนวคิดที่มาของการพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากการสอบถามไปยัง สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้สรุปแนวคิดที่ มา ดังนี้ จากการศึกษาในประเทศไทยได้มีการบังคับใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2515 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับวันที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน สาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็กไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน จึงเห็นสมควรให้มีการกำหนดขั้นตอนและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะ เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และมีพัฒนาการที่เหมาะสม อันเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว โดยมีแนวคิดที่จะให้ครอบครัวได้มีส่วนร่วม เกิดความตระหนักในการอุปการะ เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนเด็ก ซึ่งถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของครอบครัว รวมทั้งป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และในการแก้ไขปัญหาเด็กไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจึงจำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองเด็กระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ประกอบการที่ประเทศไทยได้ร่วมเป็นรัฐภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยได้ร่วมลงนามเมื่อปี พ.ศ. 2533 ซึ่งประเทศภาคีจะต้องให้การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสม และคำนึงถึงการปกป้อง คุ้มครองสิทธิเด็กเป็นสำคัญ ในรูปแบบต่าง ๆ การออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ก็เป็นวิธีการหนึ่งในการปกป้อง คุ้มครองสิทธิเด็ก โดยในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้มีบทบัญญัติต่าง ๆ มากมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของบิดามารดา เช่น การกำหนดให้บิดามารดามีความรับผิดชอบในการให้การเลี้ยงดู พัฒนาเด็ก เป็นต้น จากความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งนี้ ประเทศไทยจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

นอกจากนี้ในการศึกษาความเป็นมาของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 นี้เอง จากยังไม่ค่อยมีเอกสารที่เกี่ยวข้องมากนัก ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์ที่สุด ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จำนวน

2 ท่าน คือ นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์ ผู้อำนวยการมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก และกรรมการ คຸ່ມครองเด็กแห่งชาติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมาชิกร่างพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 และอนุกรรมการชุดร่างระเบียบกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รองรับพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยทั้งสองท่านได้ให้สัมภาษณ์ถึงที่มาของการร่างพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 และแนวคิดของการให้ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบ ตามมาตรา 26 เริ่มจากการที่ต้องการให้มีการ ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลคຸ່ມครองเด็ก ซึ่งกฎหมายเดิมมีความไม่เหมาะสมกับ สภาพปัญหาเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน และต้องการให้สถาบันครอบครัวเกิดความตระหนักและ ให้ความสำคัญกับการรับผิดชอบดูแลเด็กมากขึ้น จึงได้มีการร่างกฎหมายขึ้นใหม่เพื่อทดแทนฉบับ เดิมที่ใช้กันมานาน และจุดเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 คือ มาตรา 26 (3) ที่ได้กำหนดถึงการรับผิดชอบของบุคคลที่บังคับ ชูเชิญ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้ เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด โดยหมาย ความถึงผู้ปกครองของเด็กที่มีพฤติกรรมเสียหาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ของไทยที่มีการ กำหนดโทษผู้ปกครองที่ไม่ดูแลบุตรหลาน แต่ทั้งนี้เจตนารมณ์แห่งกฎหมายมิได้ต้องการลงโทษ ผู้ปกครอง เพียงต้องการให้เป็นกลไกทางสังคมประการหนึ่งในการสร้างความตระหนักแก่ผู้ปกครองใน การให้การดูแลรับผิดชอบต่อบุตรหลาน ตามบทบาท หน้าที่ของสถาบันครอบครัวที่ควรจะเป็น ประกอบกับมีการศึกษาวิจัย พบว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน มากที่สุด ดังนั้นจึงได้เป็นที่มาของพระราชบัญญัติคຸ່ມครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะ มาตรา 26 (3)

ขอบเขตเนื้อหาของกฎหมาย

กลุ่มเป้าหมายตามกฎหมาย คือ “เด็ก” ซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์แต่ไม่รวมถึง ผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ซึ่งครอบคลุมทั้งเด็กที่ประสบปัญหาและไม่ประสบปัญหา โดย กลุ่มเป้าหมายของเด็ก ได้แก่ เด็กประสบปัญหาพึ่งได้รับการสงเคราะห์ เด็กที่ต้องได้รับการคຸ່ມครอง สวัสดิภาพ และเด็กที่ควรได้รับการส่งเสริมความประพฤติ

เด็กที่ได้รับการคຸ່ມครองตามกฎหมาย

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติ ภาวะด้วยการสมรส

เด็กที่พึ่งได้รับการสงเคราะห์ได้แก่

- (1) เด็กเร่ร่อน หรือเด็กกำพร้า
- (2) เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือพลัดหลง ณ ที่ใดที่หนึ่ง

(3) เด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุใด ๆ เช่น ถูกจำคุก กักขัง พิกการ ทูพพลภาพ เจ็บป่วยเรื้อรัง ยากจน เป็นผู้เยาว์ หย่า ถูกทิ้งร้าง เป็นโรคจิตหรือโรคประสาท

(4) เด็กที่ผู้ปกครองมีพฤติกรรมหรือประกอบอาชีพไม่เหมาะสมอันอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางร่างกายหรือจิตใจของเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล

(5) เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูโดยมิชอบ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ถูกทารุณกรรม หรือตกอยู่ในภาวะอื่นใดอันอาจเป็นเหตุให้เด็กมีความประพฤติเสื่อมเสียในทางศีลธรรมอันดีหรือเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ

(6) เด็กพิการ

(7) เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก

(8) เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ

เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ

“เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด” หมายความว่า เด็กที่ประพฤติตนไม่สมควร เด็กที่ประกอบอาชีพหรือคบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่

(1) เด็กที่ถูกทารุณกรรม

(2) เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด

(3) เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เด็กที่พึงได้รับการส่งเสริมความประพฤติ

“นักเรียน” หมายความว่า เด็กที่กำลังรับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งประเภทสามัญศึกษาและอาชีวศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน

“นักศึกษา” หมายความว่า เด็กซึ่งกำลังรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก

“บิดา มารดา” หมายความว่า บิดา มารดาของเด็กไม่ว่าจะสมรสกันหรือไม่

“ผู้ปกครอง” หมายความว่า บิดา มารดา ผู้อนุบาล ผู้รับบุตรบุญธรรม และผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้หมายความรวมถึงพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง ผู้ปกครองสวัสดิภาพ นายจ้างตลอดจนบุคคลอื่นซึ่งรับเด็กไว้ในความอุปการะเลี้ยงดูหรือซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย

“ครอบครัวอุปถัมภ์” หมายความว่า บุคคลที่รับเด็กไว้อุปการะเลี้ยงดูอย่างบุตร

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้ว่าราชการจังหวัด” หมายความว่า รวมถึง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ว่าราชการจังหวัด

“ปลัดกระทรวง” หมายความว่า ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวง

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบ คำสั่ง ประกาศและกฎกระทรวงในบทบาทและภารกิจที่ได้รับมอบตามกฎหมาย

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ

สถานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก

“สถานรับเลี้ยงเด็ก” หมายความว่า สถานที่รับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่มีอายุไม่เกินหกปีบริบูรณ์ และมีจำนวนตั้งแต่หกคนขึ้นไป ซึ่งเด็กไม่เกี่ยวข้องเป็นญาติกับเจ้าของหรือผู้ดำเนินการสถานรับเลี้ยงเด็กดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่รวมถึงสถานพยาบาลหรือโรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชน

“สถานแรกรับ” หมายความว่า สถานที่รับเด็กไว้อุปการะเป็นการชั่วคราวเพื่อสืบเสาะและพินิจเด็กและครอบครัว เพื่อกำหนดแนวทางในการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมแก่เด็กแต่ละราย

“สถานสงเคราะห์” หมายความว่า สถานที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่หกคนขึ้นไป

“สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ” หมายความว่า สถานที่ให้การศึกษา อบรม ฝึกอาชีพเพื่อแก้ไขความประพฤติ บำบัด รักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจแก่เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ

“สถานพัฒนาและฟื้นฟู” หมายความว่า สถานที่ โรงเรียน สถาบัน หรือศูนย์ที่จัดขึ้น เพื่อให้การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนการศึกษา แนะแนวและการฝึกอบรมอาชีพแก่เด็กที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเป็นกรณีพิเศษ

“สถานพินิจ” หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนของ แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชน และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

วิธีการไม่ชอบสำหรับเด็ก

“การเลี้ยงดูโดยมิชอบ” หมายความว่า การไม่ให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนหรือ พัฒนาเด็กตามมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดในกฎกระทรวง จนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ของเด็ก

“ทารุณกรรม” หมายความว่า การกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใด ๆ จน เป็นเหตุให้เด็กเสื่อมเสียเสรีภาพหรือเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ การกระทำผิดทางเพศต่อเด็ก การใช้เด็กให้กระทำหรือประพฤตินิสัยในลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจหรือขัดต่อ กฎหมายหรือศีลธรรมอันดีทั้งนี้ ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

กำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองเด็ก ขึ้นใน 2 ระดับ คือ

1. คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นประธานกรรมการ ส่วนกรรมการประกอบด้วย หน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เอกชน และกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง และมีประสบการณ์ทำงานด้านคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยมีรองปลัดกระทรวง ผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย ปลัดกระทรวง เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้แต่งตั้งข้าราชการในกระทรวงเป็นผู้ช่วยเลขานุการ อีก 2 คน เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่เสนอนโยบายและกำหนดมาตรการในเรื่องการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ และการส่งเสริมความประพฤติเด็ก

2. คณะกรรมการคุ้มครองเด็กระดับจังหวัดและกรุงเทพมหานคร โดยในจังหวัดมีผู้ว่า ราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ พัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่เสนอ นโยบาย การให้คำแนะนำแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดมาตรการใน เรื่องการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ และการส่งเสริมความประพฤติเด็กในจังหวัด

ข้อห้ามผู้ปกครอง

ผู้ปกครองต้องไม่กระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) ทอดทิ้งเด็กไว้ในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือสถานพยาบาล หรือไว้กับบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็กหรือที่สาธารณะหรือสถานที่ใด โดยเจตนาที่จะไม่รับเด็กกลับคืน

(2) ละทิ้งเด็กไว้ ณ สถานที่ใด ๆ โดยไม่จัดให้มีการป้องกันดูแลสวัสดิภาพ หรือให้การเลี้ยงดูที่เหมาะสม

(3) จงใจหรือละเลยไม่ให้อะไรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือสุขภาพอนามัยจนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(4) ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็ก

(5) ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการเลี้ยงดูโดยมิชอบ

ข้อห้ามสำหรับทุกคน

ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

(1) กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(2) จงใจหรือละเลยไม่ให้อะไรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือการรักษาพยาบาลแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลของตน จนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(3) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด

(4) โฆษณาทางสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มีโชฎิชาติของเด็ก เว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว

(5) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำด้วยประการใดให้เด็กไปเป็นขอทานเด็กเร่ร่อน หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิด หรือกระทำด้วยประการอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก

(6) ใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตหรือขัดขวางต่อพัฒนาการของเด็ก

(7) บังคับ ชูเชื้อ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬาหรือให้กระทำการใดเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็กหรือมีลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก

(8) ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใด หรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า

(9) บังคับ ชูเชื้อญ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะเข้าไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด

(10) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุรา หรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์ ถ้าการกระทำมีความผิดตามวรรคหนึ่งมีโทษตามกฎหมายอื่นที่หนักกว่า ก็ให้ลงโทษตามกฎหมายนั้น

ผู้ใดฝ่าฝืน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับห้ามเผยแพร่

ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาหรือเผยแพร่ทางสื่อมวลชนหรือสื่อสารสนเทศประเภทใด ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหรือผู้ปกครอง โดยเจตนาที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่จิตใจ ชื่อเสียง เกียรติคุณ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดของเด็ก หรือเพื่อแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ

ผู้ใดฝ่าฝืน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

หน้าที่ของพลเมืองดี

ผู้ใดพบเห็นเด็กตกอยู่ในสภาพจำต้องได้รับการสงเคราะห์ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพตามหมวด 3 และหมวด 4 จะต้องให้การช่วยเหลือเบื้องต้นและแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 24 โดยมีชักช้า

แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่รับตัวเด็กไว้รักษาพยาบาล ครู อาจารย์ หรือนายจ้าง ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเด็กที่เป็นศิษย์หรือลูกจ้าง จะต้องรายงานให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 24 หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทราบโดยมิชักช้า หากเป็นที่ปรากฏชัดหรือน่าสงสัยว่าเด็กถูกทารุณกรรมหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการเลี้ยงดูโดยมิชอบ

การแจ้งหรือการรายงานตามมาตรานี้ เมื่อได้กระทำโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองและไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่ง ทางอาญาหรือทางปกครอง

พนักงานเจ้าหน้าที่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวงหรือระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปในเคสสถาน สถานใด ๆ หรือยานพาหนะใด ๆ ในระหว่างเวลา พระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกเพื่อตรวจค้น ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำทารุณกรรมเด็ก มีการกักขังหรือเลี้ยงดูโดยมิชอบ แต่ในกรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไม่ดำเนินการในทันที เด็กอาจได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือถูกนำไปสถานอื่นซึ่งยากแก่การติดตามช่วยเหลือ ก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลาภายหลังพระอาทิตย์ตกได้

(2) ชักถามเด็กเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าเด็กจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กอาจนำตัวเด็กไปยังที่ทำการของพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว รวมทั้งบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ขณะนี้ จะต้องกระทำโดยมิชักช้า แต่ไม่ว่ากรณีใดจะกักตัวเด็กไว้นานเกินกว่าสิบสองชั่วโมงไม่ได้ เมื่อพ้นระยะเวลาดังกล่าวให้ปฏิบัติตาม (6) ระหว่างที่เด็กอยู่ในความดูแลจะต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูและหากเจ็บป่วยจะต้องให้การรักษาพยาบาล

(3) มีหนังสือเรียกผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นใดมาให้ถ้อยคำหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ความประพฤติ สุขภาพ และความสัมพันธ์ในครอบครัวของเด็ก

(4) ออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ปกครองของเด็ก นายจ้างหรือผู้ประกอบการ เจ้าของ หรือผู้ครอบครองสถานที่ที่เด็กทำงานหรือเคยทำงาน อาศัยหรือเคยอาศัยอยู่ เจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือผู้ดูแลสถานศึกษาที่เด็กกำลังศึกษาหรือเคยศึกษา หรือผู้ปกครองสวัสดิภาพ ส่งเอกสารหรือหลักฐานเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ การศึกษา การทำงาน หรือความประพฤติของเด็กมาให้

(5) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของผู้ปกครอง สถานที่ประกอบการของนายจ้างของเด็ก สถานศึกษาของเด็ก หรือสถานที่ที่เด็กมีความเกี่ยวข้องด้วย ในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกเพื่อสอบถามบุคคลที่อยู่ในที่นั้น ๆ และรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐานเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเลี้ยงดู อุปนิสัย และความประพฤติของเด็ก

(6) มอบตัวเด็กให้แก่ผู้ปกครองพร้อมกับแนะนำหรือตักเตือนผู้ปกครองให้ดูแล และอุปการะเลี้ยงดูเด็กในทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาในทางที่เหมาะสม

(7) ทำรายงานเกี่ยวกับตัวเด็กเพื่อมอบให้แก่สถานแรกรับในกรณีมีการส่งเด็กไปยังสถานแรกรับหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีการร้องขอ

เด็กที่อยู่ในความดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องได้รับการอุปการะเลี้ยงดู และได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม และก่อนที่จะจัดให้เด็กเข้าอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาและฟื้นฟู จะต้องปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และการแพทย์ก่อนเท่าที่สามารถกระทำได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (1) (2) และ (5) พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวก่อน และให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

บัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

อำนาจหน้าที่

ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานแรกรับมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) รับตัวเด็กที่จำต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพไว้เพื่อสืบเสาะและพินิจเด็กและครอบครัว วินิจฉัยกำหนดวิธีการที่เหมาะสมในการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กแต่ละคน ถ้าจำเป็นอาจรับตัวเด็กไว้ปกครองดูแลชั่วคราวได้ไม่เกินสามเดือน

(2) สืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษา อบรมสุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กที่จำต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ รวมทั้งของผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ด้วย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่พ่วงเกี่ยวกับเด็ก และมูลเหตุที่ทำให้เด็กตกอยู่ในสภาวะจำต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ เพื่อรายงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(3) จัดให้มีการตรวจสุขภาพกายและสุขภาพจิต พร้อมทั้งดำเนินการรักษาเยียวยาแก่เด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล

(4) จัดที่พักอาศัย ที่หลับนอน เครื่องนุ่งห่ม ให้เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ และจัดอาหารให้ถูกอนามัยและเพียงพอแก่เด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล

(5) จัดการศึกษา การกีฬา และนันทนาการให้แก่เด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลให้เหมาะสมกับวัยและสภาพของเด็กแต่ละคน

(6) จัดส่งเด็กที่ได้ดำเนินการตาม (1) และ (2) ไปยังสถานสงเคราะห์ สถานพัฒนาและฟื้นฟู โรงเรียน หรือสถานที่อื่นใดที่มีวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กให้เหมาะสมกับวัยและสภาพของเด็กแต่ละคน

(7) มอบตัวเด็กแก่ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เหมาะสมและยินยอมรับเด็กไว้ดูแลเลี้ยงดูและถ้าเห็นสมควรอาจยื่นคำขอให้ปลัดกระทรวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณีแต่งตั้งผู้คุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กตามมาตรา 48

(8) ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือแก่ผู้ปกครอง ในกรณีที่เด็กจำต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ

ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานแรกรับต้องดำเนินการให้เด็กสามารถกลับไปอยู่กับผู้ปกครองก่อน ส่วนการจัดให้เด็กไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือสถานพัฒนาและฟื้นฟู ให้ดำเนินการเป็นวิธีสุดท้าย

อำนาจหน้าที่

ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานสงเคราะห์มีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา 56 (1) (2) (3) และ (4) และให้มีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) จัดการศึกษา อบรม สั่งสอน และฝึกหัดอาชีพแก่เด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของสถานสงเคราะห์ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน

(2) จัดบริการแนะแนวให้คำปรึกษาและช่วยเหลือแก่ผู้ปกครอง

(3) สอดส่องและติดตามให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือแก่เด็กที่ออกจากสถานสงเคราะห์ไปแล้วเพื่อเป็นการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กที่เคยอยู่ในสถานสงเคราะห์มิให้กลับไปสู่สภาพเดิม

การสืบเสาะและพินิจตามมาตรา 56 (2) ถ้าเป็นกรณีที่เด็กถูกส่งมาจากสถานแรกรับซึ่งมีรายงานสืบเสาะและพินิจแล้ว อาจงดการสืบเสาะและพินิจก็ได้

อำนาจหน้าที่

ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานพัฒนาและฟื้นฟูมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) รับเด็กที่จำต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพด้านร่างกายหรือจิตใจไว้ปกครองดูแล

(2) ทำการสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและฟื้นฟูเด็กแต่ละคน

(3) จัดการศึกษา ฝึกอบรม สั่งสอน บำบัดรักษา แนะแนว และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้เหมาะสมแก่เด็กแต่ละคนที่อยู่ระหว่างการปกครองดูแล

ข้อห้ามปฏิบัติ

ห้ามมิให้เจ้าของ ผู้ปกครองสวัสดิภาพ และผู้ปฏิบัติงานในสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับสถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาและฟื้นฟู ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ กักขัง ทอดทิ้ง หรือลงโทษเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลโดยวิธีการรุนแรงประการอื่น เว้นแต่กระทำเท่าที่สมควรเพื่ออบรมสั่งสอนตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

กองทุนคุ้มครองเด็ก

กำหนดให้มีกองทุนคุ้มครองเด็กขึ้นเพื่อเป็นทุนค่าใช้จ่ายในการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์คุ้มครอง โดยมีคณะกรรมการบริการกองทุนทำหน้าที่ในการบริหารกองทุนให้เป็นที่ไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

อำนาจ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก

กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวหรือศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับคดีอาญาหรือมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก เว้นแต่ในท้องที่จังหวัดใดยังมิได้เปิดทำการศาลเยาวชนและครอบครัวหรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวก็ให้ศาลจังหวัดแห่งท้องที่นั้น ๆ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งไปพลางก่อน

1. ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก จึงแยกเป็นสองกรณีคือ

1.1 ศาลเยาวชนและครอบครัวหรือศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

1.2 ศาลจังหวัดแห่งท้องที่ ที่ยังมิได้เปิดทำการศาลเยาวชนและครอบครัวหรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

2. คดีการสงเคราะห์และที่อยู่ในอำนาจศาลและเยาวชนและครอบครัวหรือศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือศาลจังหวัดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กแยกได้เป็นสองประเภท ดังนี้

2.1 คดีคุ้มครองสวัสดิภาพโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ตามมาตรา 38, มาตรา 42 วรรคสอง, มาตรา 43 วรรคสอง และวรรคสาม, มาตรา 46 และมาตรา 73 (2)

2.2 คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ เช่น มาตรา 43 วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา 78 ถึง มาตรา 86

หมายเหตุ พระราชบัญญัติมีผลบังคับใช้ในวันที่ 30 มีนาคม 2547 ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำร่างประกาศกระทรวง กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่คำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็ก และเยาวชนเป็นสำคัญจึงได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 26 ไว้ว่า

มาตรา 26 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

- (1) กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก
  - (2) จงใจหรือละเลยไม่ทำให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือการรักษาพยาบาลแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลของตน จนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก
  - (3) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด
  - (4) โฆษณาทางสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มีโชติญาติของเด็ก เว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว
  - (5) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำด้วยประการใดให้เด็กไปเป็นขอทานเด็กเร่ร่อน หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิด หรือกระทำด้วยประการอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก
  - (6) ใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตหรือขัดขวางต่อพัฒนาการของเด็ก
  - (7) บังคับ ชูเชื้อ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬาหรือให้กระทำการใดเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็กหรือมีลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก
  - (8) ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใด หรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า
  - (9) บังคับ ชูเชื้อ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด
  - (10) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุรา หรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์
- ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งมีโทษตามกฎหมายอื่นที่หนักกว่า ก็ให้ลงโทษตามกฎหมายนั้น

โดยได้มีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำหรือละเว้นการกระทำตามมาตรา 26 ไว้ในหมวด 9 บทกำหนดโทษ มาตรา 78 ไว้ดังนี้

มาตรา 78 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 26 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

สาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

สิทธิเด็กได้รับการรับรองในรูปแบบต่าง ๆ โดยองค์การสหประชาชาติมาเป็นเวลาพอสมควรแล้ว และต่อมาได้พัฒนานำหลักการต่าง ๆ มารวบรวมไว้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child = CRC) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 1989/2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 1990/2533 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการที่สำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่าง ๆ ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและประเทศสมาชิกของอนุสัญญานี้ต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญา ซึ่งได้รับการยอมรับทั่วโลกว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ในอนุสัญญา เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลคุ้มครองเด็ก ปัจจุบันอนุสัญญานี้มีภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ คงเหลือเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ยังไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกคือประเทศโซมาเลียและสหรัฐอเมริกา ในส่วนของประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 1992 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน 1992

พัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิเด็ก

สิทธิเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนแต่เด็กเป็นกลุ่มคนที่ต้องการการปกป้องคุ้มครองมากกว่าคนทั่วไปเนื่องจากความสามารถของสภาวะทางร่างกายและสติปัญญาของเด็กเองที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่จึงต้องได้รับการคุ้มครองเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้พัฒนาการและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม ในประชาคมระหว่างประเทศเห็นความสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นอย่างยิ่งดังนั้นในปี พ.ศ. 1924/2467 องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือที่เรียกว่าปฏิญญาเจนีวา (the Declaration of Geneva

1924) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี 1948/2491 แล้ว ต่อมาในปี 1959/2502 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (the United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959) แต่ปฏิญญาไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจนถึงปี 1989/2532 สหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) ซึ่งอยู่ในรูปแบบปัจจุบันในปี 2000/2533 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศอีก 2 ฉบับ ในรูปแบบของพิธีสารต่อทำยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol on the involvement of Children in Armed Conflict) และ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก (Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography)

ในปัจจุบันถือว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารต่อทำยทั้งสองฉบับเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นอนุสัญญาที่มีประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีสมาชิกมากกว่าอนุสัญญาอื่นทุกฉบับ ส่วนพิธีสารทั้งสองฉบับนั้นอยู่ระหว่างการเปิดให้ลงนามและให้สัตยาบัน ดังได้กล่าวแล้วว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการสำคัญสองประการคือ

1. สิทธิของเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องที่รัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญาใช้คำว่า “สิทธิติดตัว” (inherent rights) ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้

2. ในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก จะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและที่สำคัญที่สุดคือต้องยึดถือ

คำว่า “เด็ก” ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศต่าง ๆ ว่าหมายถึงความถึงบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้คำนิยาม “เด็ก” ไว้ในข้อ 1 ว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ เด็กหมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”

จากคำนิยามดังกล่าวมนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อยู่ในความหมายของคำว่าเด็กทั้งสิ้น เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้ อยู่ เช่น ในกรณีของประเทศไทยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล มาตรา 19 กำหนดว่า บุคคลจะบรรลุนิติ

ภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ แต่หากบุคคลนั้นได้ทำการสมรสก่อนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์โดยผู้เยาว์ฝ่ายชายมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และฝ่ายหญิงมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 20 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ดังนั้น หากเด็กที่อายุยังไม่เกิน 18 ปี แต่ได้ทำการสมรสก่อนและเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายที่ถือว่าเด็กนั้นพ้นจากสถานะความเป็นเด็กและบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย จะไม่อยู่ในความคุ้มครองของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกต่อไป และดังได้กล่าวแล้วอนุสัญญานี้เป็นอนุสัญญาที่มีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกมากที่สุดในโลก คือ 195 ประเทศ และข้อผูกพันในการเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา คือ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับนี้ ดังนั้น คำจำกัดความ “เด็ก” ในกฎหมายของทั้ง 195 ประเทศ จะต้องมีความหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญานี้ทำให้ความหมายของคำว่าเด็กนั้นเป็นความหมายสากลที่ต้องเหมือนกันทั่วโลก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนในโลก โดยได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (ซึ่งหมายความว่าประเทศอาจกำหนดสิทธิและการคุ้มครองสูงกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ได้ แต่จะต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาไม่ได้)

อนุสัญญาฯ ได้กำหนดว่ารัฐภาคีสมาชิกต้องเคารพและคุ้มครองสิทธิเด็กทุกคนที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติของประเทศนั้นหรือไม่ ที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนโดยไม่เลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิด หรือสถานะอื่น ๆ ของเด็ก หรือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย (ข้อ 2) การไม่เลือกปฏิบัตินั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อเด็กทุกคนเหมือนกันหมด หากเด็กกลุ่มใดไม่สามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับเด็กอื่น เพราะสถานะทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม เช่น เด็กพิการทางร่างกายหรือทางสมอง เด็กเร่ร่อน ยากจน เป็นต้น รัฐอาจจัดบริการให้เด็กเหล่านี้เป็นกรณีพิเศษเพื่อช่วยให้เด็กกลุ่มนี้สามารถใช้สิทธิเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ หลักการนี้ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 มาตรา 30 วรรคสาม ซึ่งกำหนดว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...” อนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดว่าในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก... ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก “In all actions concerning children,... the best interests of the Child shall be a primary consideration” (ข้อ 3 วรรคแรก)

อนุสัญญาฯ กำหนดพันธกรณีให้ประเทศภาคีสมาชิกคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท

1. สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอด

สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอดคือ สิทธิของเด็กที่คลอดออกมาแล้วจะต้องมีชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย อนุสัญญากำหนดว่ารัฐภาคีรับรองว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดที่จะมีชีวิต และรัฐภาคีต้องประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็ก (ข้อ 6) เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูไม่ว่าโดยบิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอตามฐานะซึ่งหากครอบครัวไม่สามารถจะดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านสุขอนามัยให้พ้นจากโรคภัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กเสียชีวิตหรือพิการ สิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด สิทธิที่จะมีชื่อและสิทธิที่จะได้มีสัญชาติ เรื่องการได้สัญชาติมีการเข้าใจว่าเด็กจะต้องได้รับสัญชาติของประเทศที่เด็กนั้นเกิด ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความเช่นนั้นเสมอไป แต่หมายความว่าเด็กทุกคนต้องไม่เกิดมาเป็นผู้ไร้สัญชาติ รัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็สัญชาติของบิดาหรือของมารดา หรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิดก็ตาม ซึ่งในกรณีดังกล่าวอนุสัญญา ข้อ 7 ได้กำหนดไว้ว่า “เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังเกิดและมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและสิทธิที่จะได้สัญชาติ และเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จักและได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน” รัฐภาคีต้องให้หลักประกันในการส่งเสริมสิทธิเช่นนั้นภายใต้กฎหมายสัญชาติของรัฐและภายใต้การผูกพันตามตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กนั้นจะตกเป็นผู้ไร้สัญชาติ ในเรื่องของการเลี้ยงดูนั้น อนุสัญญา เน้นการเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและบิดามารดาอย่างมาก โดยกำหนดให้รัฐภาคีให้หลักประกันว่าเด็กจะต้องไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัดกับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่การแยกเด็กนั้นจะเป็นไปตามกฎหมายซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยศาลและเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องแยกเด็กออกมาเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง

หากเด็กไม่สามารถอยู่กับทั้งบิดาหรือมารดาได้ เพราะบิดามารดาแยกกันอยู่ เช่น การหย่า ในกรณีเช่นนี้จะต้องกำหนดที่อยู่ของเด็กว่าจะให้เด็กอยู่กับใครและทุกฝ่ายจะต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นรวมทั้งตัวเด็กเองด้วย การแยกกับอยู่ของบิดาและมารดา ซึ่งทำให้เด็กต้องแยกไปอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือจากทั้งสองโดยรัฐนำมาดูแล เด็กยังมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อโดยตรงกับบิดาและมารดาที่เด็กไม่ได้อยู่ด้วยอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่การติดต่อสัมพันธ์นั้นจะขัดกับประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง (ข้อ 9) นอกจากนั้นรัฐยังต้องใช้ความพยายามเพื่อให้หลักประกันว่าหลักการที่ว่าทั้งบิดาและมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็ก (ข้อ 18) ในการที่รัฐอนุญาตให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รัฐจะต้องให้หลักประกันว่าประโยชน์สูงสุดของเด็กจะเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุดในเรื่องการรับ

เด็กเป็นบุตรบุญธรรม (ข้อ 21) และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ไม่ให้เด็กถูกทำร้ายหรือถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบในด้านต่าง ๆ โดยใช้การรับบุตรบุญธรรมบังหน้า

2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง

เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองจากการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ ซึ่งรวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศกับหรือการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากเด็ก เช่น การค้าประเวณีเด็ก การขายเด็ก การนำเด็กไปใช้ชอทาน ไม่ว่าจะโดยบิดา มารดา ผู้ปกครองเด็กหรือโดยบุคคลอื่น เด็กที่ลี้ภัยจากอันตรายเข้ามาในประเทศของรัฐภาคีจะต้องได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือ เด็กพิการทั้งทางร่างกายและจิตใจมีสิทธิได้ใช้ชีวิตที่ดีอย่างมีศักดิ์ศรีและได้รับการส่งเสริมให้พึ่งพาตนเองกับมีส่วนร่วมในชุมชน เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากโรคภัยต่าง ๆ ตามมาตรฐานสาธารณสุขที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จะต้องไม่มีเด็กคนถูกตัดออกจากการได้รับบริการสาธารณสุข เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการใช้แรงงานโดยห้ามการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่าอายุขั้นต่ำที่ให้ทำงานได้ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายแรงงานของไทยกำหนดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานห้ามเด็กที่อายุยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์ ทำงาน ส่วนเด็กที่อายุเกิน 15 ปีและทำงานได้การทำงานของเด็กต้องไม่เป็นงานที่อันตราย ต้องไม่ขัดขวางการศึกษาของเด็กหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม หรือพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ในส่วนของยาเสพติดเด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการใช้ยาเสพติดในทุกรูปแบบและมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกใช้ในการผลิตหรือการค้ายาเสพติด เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐและสังคมจากการถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนหรือข่มขู่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางเพศ การค้าประเวณีหรือการเข้าไปมีส่วนในสื่อลามกเด็ก การลักพาตัว การค้าเด็กในทุกรูปแบบ เด็กมีสิทธิได้รับการปกป้อง คุ้มครองจากการถูกนำไปใช้ในการสู้รบด้วยกำลังอาวุธ ซึ่งแต่เดิมอนุสัญญาได้กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ 15 ปี แต่ต่อมาได้กำหนดในพิธีสารของอนุสัญญานี้ได้ขยายอายุขั้นต่ำเป็น 18 ปี

เด็กที่ตกเป็นผู้ต้องหาสิทธิหลายประการคือ เด็กจะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยความทารุณ โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยการประหารชีวิตหรือด้วยการจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว เด็กที่ถูกจับกุม คမ်းขัง จะต้องถูกควบคุมตัวหรือ ขังแยกจากผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันการเรียนรู้ถ่ายเทพุติกรรมจากผู้ต้องขังหรือนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่และเป็นการป้องกันมิให้เด็กถูกข่มเหง รังแก บังคับจิตใจ หรือตกอยู่ในอิทธิพลของผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนั้นสถานคุมขังผู้ใหญ่อาจไม่เหมาะกับเด็ก และเด็กที่ถูกจับกุมคุมขังมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายและด้านอื่นโดยเร็ว นอกจากนั้นเด็กที่เป็ผู้ถูกกระทำ

จากการถูกทอดทิ้ง การหาประโยชน์โดยมิชอบหรือทำร้ายและการล่วงละเมิด การทรมานหรือ การลงโทษโดยโหดร้าย ทารุณหรือโดยไร้มนุษยธรรม มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพ ร่างกาย จิตใจและให้กลับคืนสู่สังคมที่ดีได้อีกด้วย

3. สิทธิในการพัฒนา

สิทธิในการพัฒนาตนเองของเด็กเน้นทั้งด้านการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญา การพัฒนาทางด้านร่างกาย อนุสัญญาฯ เน้นที่การเลี้ยงดูเด็กโดยพ่อแม่หรือในบางกรณีโดยรัฐและ ระบุแต่เด็กมีสิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ศีลธรรมและทางสังคม เด็กมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขและการตรวจ รักษาเพื่อให้เด็กพ้นจากโรคภัยที่ป้องกันรักษาได้และไม่ให้โรคภัยดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อ พัฒนาการของเด็ก เด็กมีสิทธิที่ได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา อัน เป็นพื้นฐานและมาตรการที่จำเป็นต่อการพัฒนาของเด็ก อนุสัญญาฯ เน้นว่าเด็กมีสิทธิได้รับการ ศึกษาเพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกาย และจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน ให้เด็กได้พัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เป็นการเตรียมเด็กให้มีชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เสรีด้วย จิตสำนึกแห่งความเข้าใจ สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมีมิตรภาพใน หมู่มวลมนุษยย์ไม่แยกว่าเป็นกลุ่มใด ทั้งให้มีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเคารพต่อ บิดามารดา เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษาและค่านิยมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของตนเองและที่แตกต่าง ไป (ข้อ 29) สิทธิในการศึกษานั้นอยู่บนพื้นฐานที่จะต้องให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะ ต้องจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมให้ทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากเด็กทุกคน และ ต้องส่งเสริมการพัฒนาศึกษาในระดับชั้นมัธยมในรูปแบบที่หลากหลายและการศึกษาวิชาชีพ เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เข้าศึกษาได้ โดยรัฐอาจจัดมาตรการที่เหมาะสม เช่น การจัดการศึกษา ให้โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือจัดให้มีความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการศึกษาในกรณี จำเป็นในด้านการศึกษาที่สูงกว่าชั้นมัธยมนั้น รัฐต้องจัดให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันตาม ความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และรัฐต้องจัดมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนโดยสมัครใจ และลดจำนวนเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึงเด็กทุกคนที่อยู่ในเขต อำนาจของรัฐนั้น ไม่ว่าจะสัญชาติใดตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น เด็กไม่ว่าจะมีสัญชาติใด และไม่ว่าจะอยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะมีสถานะที่ถูกกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ก็มีสิทธิที่จะได้รับ การศึกษาภาคบังคับและมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษา ภาคบังคับ (ข้อ 28) ในส่วนของเด็กที่พิการในรูปแบบต่าง ๆ รัฐต้องจัดให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสที่จะ ได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับเด็กปกติด้วย

4. สิทธิในการมีส่วนร่วม

สิทธิในการมีส่วนร่วมของเด็กในรูปแบบต่าง ๆ เป็นปัญหาอย่างมากสำหรับประเทศทางตะวันออกที่มีแนวปฏิบัติในการไม่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมากนัก อนุสัญญาฯ เน้นถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กโดยเสรีในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็กและรัฐภาคีต้องดำเนินการมาตรการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทั้งต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นนั้นตามควรแก่อายุและวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางศาลและทางการบริการที่จะมีผลกระทบต่อเด็ก เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการนั้นตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดและสิทธิในการแสดงออกของเด็กรวมถึงอิสระในการแสวงหาได้รับหรือส่งต่อข้อมูลและความคิดในทุกรูปแบบและในสื่อทุกประเภท เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมนี้รวมทั้งสิทธิของเด็กที่จะสมาคมกันโดยสงบ เด็กมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมเด็กในด้านต่าง ๆ จะเห็นว่ามาตรการต่าง ๆ และการคุ้มครองเด็กในด้านต่าง ๆ ที่แยกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 4 กลุ่มนั้น ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มาตรการส่วนมากมีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองเด็กมากกว่า 1 ด้านและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น การให้อาหารและที่อยู่อาศัยการเลี้ยงดูโดยบิดามารดา ก็เพื่อสิทธิในชีวิตและความอยู่รอดของเด็ก แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อพัฒนาการตามวัยของเด็กด้วย การคุ้มครองเด็กในด้านต่าง ๆ นอกจากเพื่อปกป้องกันเด็กจากอันตรายแล้ว ยังส่งเสริมการพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะด้านการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้อันตรายต่าง ๆ มาเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและพัฒนาของเด็ก และเพื่อไม่ทำให้พัฒนาการของเด็กหยุดชะงัก ในการศึกษาสิทธิของเด็กในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ จึงต้องมองในภาพรวมและมีความยืดหยุ่นกันมากกว่าที่จะดูว่ามาตรการใดคุ้มครองด้านใดโดยเฉพาะหลังจากที่ได้จัดทำอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กและมีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ แต่ปรากฏว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นมากคือปัญหาการค้าเด็กและการใช้ประโยชน์จากเด็กในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะทางเพศ กับปัญหาการที่เด็กต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การสู้รบกันด้วยกำลังอาวุธเพิ่มมากขึ้นและมีความร้ายแรงเพิ่มขึ้น องค์การสหประชาชาติได้จัดทำพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกสองฉบับในปี พ.ศ. 2543/2000 คือพิธีสารเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธและพิธีสารเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ประวัติ และความเป็นมา ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกระทรวงที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นกระทรวงภาคสังคมในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและชุมชน โดยรวมส่วนราชการด้านนโยบายและการปฏิบัติ ประกอบด้วย กรมประชาสงเคราะห์ สังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กองพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน กรมการพัฒนาชุมชน การเคหะแห่งชาติ (กคช.) สังกัดกระทรวงมหาดไทย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สังกัดกระทรวงการคลัง เป็นส่วนราชการในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อเป็นองค์การและกลไกด้านสังคมในการบรรลุนโยบายของรัฐบาล ที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะเด็ก เยาวชน สตรี ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ให้มีการพิทักษ์ และคุ้มครองสิทธิ ตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยบูรณาการแนวคิด ทิศทาง และการบริหารให้เป็นระบบจากภาคีทุกภาคส่วนและทุกระดับ

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรธรรมาภิบาล และกลไกระดับชาติในการสร้างความร่วมมือเพื่อบูรณาการการพัฒนาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และคืนความเข้มแข็งสู่ชุมชน สร้างสังคมสมดุล บนพื้นฐานความรู้ที่นำไปสู่ความยั่งยืน

พันธกิจ

1. เพิ่มประสิทธิภาพของการคุ้มครองทางสังคม
2. พัฒนาหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต
3. สร้างสถาบันครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. เสริมสร้างกลไกการคุ้มครองทางสังคม เพื่อจัดการกับระบบที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมโดยเฉพาะการกระจายทรัพยากรให้กับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มที่พึ่งพาตนเองไม่ได้ และกลุ่มด้อยโอกาส เป็นต้น
2. สร้างหลักประกันให้เป็นโอกาส เพื่อสร้างกระบวนการและมาตรการ ในรูปแบบที่หลากหลายสำหรับประชาชนแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงบริการและการคุ้มครองของรัฐ
3. พัฒนาศักยภาพความมั่นคงในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างทักษะชีวิตและประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและมั่นคง

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน

ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

ประวัติ และความเป็นมา

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ เป็นส่วนราชการมีฐานะเป็นกรมในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 โดยยุบรวมส่วนราชการที่มีภารกิจหน้าที่คล้ายกันหรือเหมือนกันตามกลุ่มเป้าหมายซึ่งอยู่ในกลุ่มงานเดียวกันเข้ามารวมกันเป็นหน่วยงานเดียว คือ ให้รวม 4 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี บางส่วนของกรมการพัฒนาชุมชน และกรมเร่งรัดพัฒนาชนบท สังกัดกระทรวงมหาดไทย และบางส่วนของกรมประชาสงเคราะห์ สังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มาเป็น สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ

ภารกิจของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

โดยที่เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญ ต่อการพัฒนาประเทศ จึงทำให้ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิประชาชน ในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดแนวนโยบาย มาตรการ กลไก ส่งเสริมสนับสนุน ภาครัฐ และเอกชน ในการดำเนินการตามนโยบาย และมาตรการที่กำหนด เพื่อให้เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ในการดำเนินการ ตามภารกิจ ให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิด้านเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
2. เสริมสร้างมาตรการและกลไกในการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ
3. ส่งเสริม สนับสนุนทางวิชาการ และทรัพยากร ในการดำเนินการของเครือข่ายเพื่อการพัฒนา ศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิตามกฎหมาย
4. กำหนดมาตรฐานการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครองและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พันธกรณี หรือข้อตกลงระหว่างประเทศและกำกับดูแลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
5. ส่งเสริมกิจกรรมและบทบาททางสังคมของเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ
6. พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ
7. ประสานและสนับสนุนข้อมูลด้านการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ
8. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและ พิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ หรือตามที่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี มอบหมาย

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ความเป็นมาของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ประวัติ และความเป็นมา

ในสมัยที่ยังใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำความผิดตามกฎหมาย ศาลได้แต่พิเคราะห์ถึงความรู้สึกผิดชอบของเด็กประกอบกับลักษณะของความผิดที่เด็กได้กระทำลง แล้วกำหนดโทษไปตามความเหมาะสมกับความผิด และความรู้สึกรับผิดชอบของเด็ก ส่วนการควบคุมเด็กที่กระทำความผิด ในปี พ.ศ. 2450 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนดัดสันดานขึ้นที่เกาะสีชัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยให้อยู่ในความดูแลของกรมตำรวจ โรงเรียนดังกล่าวเป็นสถานที่ควบคุมเด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุระหว่าง 10-16 ปี ไว้ให้การแก้ไขเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย ส่วนที่เสียหายและปลุกฝังนิสัยที่ดี ต่อมาได้โอนกิจการโรงเรียนดัดสันดานให้อยู่ในการดูแลของกรมราชทัณฑ์

ในปี พ.ศ. 2478 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยมีบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เด็กที่มีอายุในเขตบังคับ (อายุไม่เกิน 15 ปี) ที่ไม่ได้ไปเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรไปไว้ในโรงเรียนฝึกอาชีพและต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ขึ้นใช้บังคับ โดยให้มีบทบัญญัติวางวิธีปฏิบัติต่อนักโทษและต่อเด็กที่ต้องคำพิพากษาให้หนัก ไปในทางฝึกอบรม ไม่ใช่การทำโทษเช่นแต่ก่อน กรมราชทัณฑ์จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพ สำหรับเด็กที่กระทำความผิดที่มีอายุยังไม่ครบ 18 ปี และแยกควบคุมผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ไว้เป็นพิเศษ โดยเปลี่ยนชื่อโรงเรียนดัดสันดานเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพ พร้อมกับ ย้ายจากเกาะสีชังมาตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ได้จัดตั้งเป็นทัณฑสถานวัยหนุ่ม ต่อมากรมราชทัณฑ์ ได้โอนกิจการโรงเรียนฝึกอาชีพไปให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตาม พระราชบัญญัติ จัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2501 ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ ได้รับเด็ก ไว้ฝึกอบรม ณ เยาวชนสถานบ้านห้วยโป่ง จังหวัดระยอง ส่วนทัณฑสถานวัยหนุ่มยังคงอยู่กับ กรมราชทัณฑ์

พระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ได้มีบทบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าหน้าที่จัดการกับเด็กนักเรียนและเด็กอนาถาที่ประพฤติตนไม่สมควร แก้วภัยและให้ศาลมีอำนาจสั่งถอนอำนาจปกครองบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กที่ใช้ อำนาจปกครอง โดยมีขอบเสียบางส่วนหรือทั้งหมดได้ และตั้งเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้ปกครองแทน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีसारวัตรนักเรียนออกทำการตรวจตราดูแลความประพฤติของเด็ก

นักเรียนในกรุงเทพมหานครส่วนกรมประชาสงเคราะห์ที่ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์เป็นที่ให้การเลี้ยงดูและอบรมขึ้น เช่น สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน โรงเรียนชาติสงเคราะห์ โรงเรียนประชาสงเคราะห์ วิทยาลัยพินุลประชาสรรค์ เยาวชนสถานทุ่งมหาเมฆ และเยาวชนสถานบางละมุง จังหวัดชลบุรี

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของเด็กที่กระทำผิดมาโดยตลอด และเห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังมีข้อบกพร่องและมีอุปสรรคอยู่หลายประการ ทั้งกฎหมายที่บัญญัติไว้ก็เฉพาะสำหรับการ ปฏิบัติต่อเด็กหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ส่วนวิธีปฏิบัติต่อเด็กในระหว่างที่ถูกจับกุมและ ระหว่างการพิจารณาคดีไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการไว้ เด็กจึงได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่กระทำ ความผิดซึ่งเป็นการไม่เหมาะสมและมีผลเสียหายแก่เด็ก จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 กระทรวงยุติธรรม จึงได้จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง กับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 โดยมี ที่ทำการชั่วคราวอยู่ที่ อาคารศาลแขวงพระนครใต้ (เดิม) ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร ส่วนอาคารที่ทำการถาวรได้ก่อสร้างขึ้นในที่ดินราชพัสดุใกล้ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ด้านถนนราชินี จัดทำสัญญาจ้างก่อสร้างอาคารดังกล่าว เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2495 เป็นเงินทั้งสิ้น 1,370,000 บาท กำหนดเวลาก่อสร้าง 300 วัน

การเปิดทำการศาลคดีเด็กและเยาวชน กับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 นับเป็นการเริ่มต้นแห่งระบบการแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องเหมาะสม โดยแยกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งกฎหมายได้บัญญัติให้มีการสืบเสาะ และพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ภาวะแห่งจิต และสิ่งแวดล้อมทั้งปวงไปพร้อมกับการสอบสวน ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้ศาลได้ทราบถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิดก่อน แล้วจึงใช้มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล ต่อมากระทรวงยุติธรรม ได้เสนอปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2507

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว และเห็นว่าครอบครัวมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนเพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัวเช่นเดียวกับสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2535 โดย

กฎหมายดังกล่าวได้เพิ่ม บทบัญญัติให้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดสากลที่ถือว่าครอบครัว เป็นพื้นฐานอันสำคัญของชุมชน การดำรงอยู่ของครอบครัว หมายถึงการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของสมาชิก ทุกคนในครอบครัว และปัญหาครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาพจิตใจของทุกคนในครอบครัว รวมทั้งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนชื่อของศาลคดีเด็กและเยาวชนกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เป็นศาลเยาวชนและครอบครัวกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งตามมาตรา 275 บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยราชการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ขึ้น ซึ่งมีผลให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของศาลเยาวชนและครอบครัว มาอยู่ภายใต้สังกัดของกระทรวงยุติธรรม ตามมาตรา 36 ภายหลังจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมาสังกัดอยู่ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการใหม่ โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ขึ้น มีผลทำให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้รับการยกฐานะเป็นกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยให้มีอำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนราชการตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545

วิสัยทัศน์กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

เป็นผู้นำในการพิทักษ์ผู้เยาว์ และคืนเด็กดีสู่สังคม

พันธกิจ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. ส่งเสริมการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนส่งเสริม ความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม และมาตรการอื่น ๆ
2. ดำเนินการด้านคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับการปกครองและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ป้องกันพัฒนาและสงเคราะห์ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล

3. ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ทั้งภายใน และต่างประเทศเพื่อการมีส่วนร่วม และสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน

4. ศึกษาวิเคราะห์วิจัย และพัฒนากฎหมาย การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบรูปแบบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับงานคดี และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

5. พัฒนาบุคลากร และระบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานการบริหารจัดการภาครัฐ

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด

หน้าที่ความรับผิดชอบ

1. ดำเนินการด้านการสืบเสาะประมวลข้อเท็จจริงคดีอาญา คดีครอบครัวและกำกับดูแลรักษาทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์ตามคำพิพากษาหรือ คำสั่งศาล

2. ดำเนินการด้านการควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนทั้งระหว่างสอบสวนหรือการพิจารณาคดีภายหลังปล่อย

3. ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือ เพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

4. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

การแบ่งงาน

1. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

1.1 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานการเงิน-บัญชี งานพัสดุ อาคาร สถานที่ และยานพาหนะ งานบริหารงานบุคคลเบื้องต้น การเสนอขอของงบประมาณประจำปีของสถานพินิจ งานประชาสัมพันธ์ งานประชุม ดำเนินการเกี่ยวกับคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การประสานงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานแรกรับเด็กและเยาวชน การต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยี่ยมชม

1.2 ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการรับตัวเด็กและเยาวชนผู้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดจากพนักงานสอบสวน พิมพ์ลายนิ้วมือ จัดทำประวัติและจัดส่งเด็กและเยาวชนไปยังสถานแรกรับพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่บิดามารดา ผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มาติดต่อ ดูแลเก็บรักษาและให้บริการค้นหาสำนวนคดี ตรวจสอบ

และลงทะเบียนคำร้องขอคัดฟ้อง และคืนตัว พร้อมจัดทำทะเบียนคุมเก็บรักษาเกี่ยวกับเอกสารสิทธิหรือทรัพย์สินมีค่าของผู้เยาว์ตลอดจนรวบรวมและจัดทำสถิติข้อมูลประเภทต่าง ๆ

2. กลุ่มงานคดี มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

2.1 ดำเนินการสืบเสาะ และสอบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง จัดทำรายงานข้อเท็จจริงและความเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขเด็กและเยาวชนเสนอต่อศาล ดำเนินการเกี่ยวกับการเสนอประกันตัวเด็กและเยาวชนในชั้นสถานพินิจ รวมทั้งดำเนินการสืบสวนและสอบสวน เพื่อพิจารณาอนุญาตในกรณีและผู้เสียหายขอฟ้องคดีอาญาและจำแนกเพื่อกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.2 ดำเนินการสืบเสาะและสอบข้อเท็จจริงตามคำสั่งศาลในคดีครอบครัวที่ยื่นคำฟ้องหรือคำร้องต่อศาล เพื่อขอดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ในคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย รวบรวมหลักฐานและจัดทำรายงานข้อเท็จจริงพร้อมความเห็นเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาคดี รวมทั้งไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความในคดีครอบครัวและประมวลความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเสนอต่อศาล

2.3 ดำเนินการเกี่ยวกับการปกครองดูแลผู้เยาว์ กำกับดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้กำกับผู้ใช้อำนาจปกครอง พิจารณาเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์สินของผู้เยาว์ ควบคุมดูแลการทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ทำการเก็บรักษาหลักฐานเกี่ยวกับเอกสารสิทธิหรือทรัพย์สินมีค่าของผู้เยาว์ ตลอดจนติดตามตรวจสอบความถูกต้องของทรัพย์สินและผลประโยชน์ในทรัพย์สินของผู้เยาว์จนกว่าจะมีการยุติกำกับการปกครอง พร้อมทั้งรวบรวมและรายงานข้อเท็จจริงและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้กำกับการปกครองและ ผู้ปกครองต่อศาล

3. กลุ่มงานประสานกิจกรรมชุมชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

3.1 ทดสอบและประเมินทางจิตวิทยา ให้คำแนะนำ ปรีกษา ติดตาม และสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนและครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมซึ่งอยู่ระหว่างการประกันตัวชั่วคราวและภายหลังจากศาลพิพากษาหรือมีคำสั่ง

3.2 บริการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาและบุคคลทั่วไป

3.3 ดำเนินงานเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟู ป้องกันและพัฒนาเด็กและเยาวชนและครอบครัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งครอบครัวที่สมบูรณ์

3.4 ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือ เพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

3.5 ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

4. สถานแรกรับเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบรับตัวเด็กและเยาวชนชายหญิง ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ให้การดูแลในระหว่างสอบสวน และพิจารณาคดีด้วยการให้การอภิบาล ดูแลเรื่องการกินอยู่หลับนอนของเด็กและเยาวชน ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ สาเหตุแห่งการกระทำผิด เพื่อพิจารณาจำแนกเด็กและเยาวชนและกำหนดแนวทางการแก้ไขศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมและความประพฤติของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล จัดทำรายงานจำแนกเด็กและเยาวชนบำบัดแก้ไข พื้นฟูเบื้องต้น ปลูกฝัง เสริมสร้างระเบียบวินัย จริยธรรม ศีลธรรมและขนบธรรมเนียมอันดีงามเสริมสร้างสุขภาพอนามัยตลอดจนดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชน ให้คำแนะนำปรึกษาและเฝ้าอำนวยความสะดวกแก่บิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลอื่น ๆ ที่มาติดต่อเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านการดำเนินคดี การควบคุม ดูแล และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แบ่งงานภายในออกเป็น

4.1 งานธุรการ มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- ปฏิบัติงานสารบรรณ งานการเงินบัญชี งานพัสดุ อาคารสถานที่และ
- ยานพาหนะ งานบริหารงานบุคคลเบื้องต้น ยกเว้นกรณีเสนอความดีความชอบ การเสนอของบประมาณประจำปี งานประชาสัมพันธ์ ประชุม จัดทำและรวบรวมสถิติข้อมูลเด็กและเยาวชน ประสานงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยี่ยมชม จัดทำรวบรวม ควบคุมดูแลรักษาสมุดประจำตัวเด็กและเยาวชน ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่บิดามารดา ผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มาติดต่อจัดทำทะเบียนต่าง ๆ เก็บรักษาสิ่งค้ำเอกสารหรือทรัพย์สินและเงินฝากของเด็กและเยาวชนรวมทั้งดำเนินการส่งตัวเด็กและเยาวชน และปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

4.2 กลุ่มงานพัฒนาพฤติกรรมดี มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- ให้การอภิบาล ดูแลการกินอยู่หลับนอนของเด็กและเยาวชน
- ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลเพื่อประกอบการจำแนก และบำบัดแก้ไขฟื้นฟู
- วางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมบำบัดแก้ไข และพัฒนาจิตใจของเด็กและเยาวชน เพื่อสนับสนุนส่งเสริม ปรับเปลี่ยนเจตคติ สร้างจิตสำนึกปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ให้การอบรมจริยธรรม เสริมสร้างระเบียบวินัยแก่เด็กและเยาวชน
- จัดทำแผนการรักษาความปลอดภัย และเฝ้าระวังรักษา วิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนา ชักซ้อมแผนการรักษาความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง
- ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

4.3 กลุ่มงานบำบัดแก้ไขฟื้นฟู มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

ศึกษาวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุหรือปัจจัยของการกระทำความผิดในด้านต่าง ๆ การตรวจสุขภาพกายจิตของเด็กและเยาวชนเพื่อวางแผนในการจัดกิจกรรมบำบัดแก้ไขเบื้องต้น และสรุปรายงานผลการจำแนกเด็กและเยาวชนพร้อมแนวทางแก้ไขเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ตลอดจนให้การรักษาพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ โภชนาการ การดูแลอนามัยและสิ่งแวดล้อมในสถานควบคุม ส่งเสริมทักษะการปรับตัวสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคม ให้บริการและสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสม และเตรียมเด็กและเยาวชนเพื่อการส่งต่อภายหลังมีคำพิพากษา

5. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้รับตัวไว้ฝึกอบรมภายใต้การควบคุม อภิบาลดูแล ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ด้วยการจัดการศึกษาและยกระดับพัฒนาวิชาสามัญ วิชาชีพ เสริมสร้างจริยธรรม ศิลธรรม วัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น รักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพอนามัย บำบัด แก้ไข ฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กและเยาวชนกระทำความผิดและที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้การสงเคราะห์และติดตาม ตลอดจนดำเนินการด้านกิจกรรม ชุมชนและประสานความร่วมมือหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน โดยใช้กระบวนการศึกษา วิเคราะห์ การจำแนก และวางแผนการบำบัดให้เหมาะสมกับสภาพความจำเป็น และความสามารถของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อเตรียมการกลับคืนสังคม แบ่งงานภายใน ออกเป็น

5.1 ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- เกี่ยวกับงานบริหารงานทั่วไป ได้แก่ งานสารบรรณ งานธุรการรับตัวและจัดทำสมุดประวัติและทะเบียนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตรวจสอบอายุัดและรายงานยอดเด็กและเยาวชน งานการเงิน บัญชี จัดซื้อจัดจ้าง จัดทำค่าของงบประมาณรายจ่าย ประจำปี งานพัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ งานการประชุม งานประชาสัมพันธ์ งานอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อ ราชการและเยี่ยมชมกิจการ การบริหารงานบุคคลเบื้องต้น การรวบรวมและรายงานสถิติข้อมูลต่าง ๆ ประสานงานทั่วไป และจัดเก็บรักษาส่งคืนเอกสารหรือทรัพย์สินและเงินฝากของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวดำเนินการเกี่ยวกับคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับ มอบหมาย

5.2 กลุ่มงานประสานกิจกรรมชุมชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- ร่วมจัดทำโครงการและแผน ประสานแผนตามโครงการข้อตกลงความร่วมมือในงานการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

- ประสานชุมชน ขยายและแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือด้านทรัพยากร และความรู้ทางวิชาการในการบำบัด แก้ไข พื้นฟูเด็กและเยาวชน สนับสนุนให้คำปรึกษา แนะนำ ด้านเด็กและเยาวชน ครอบครัว รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนทั่วไป หน่วยงานความร่วมมือ และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

- ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพด้านกิจกรรมชุมชนและประสานเครือข่ายเพื่อการบำบัด แก้ไข พื้นฟูและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่มีปัญหารุนแรงและที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ตลอดจนประเมิน ติดตามและรายงานผล

- ประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างความพร้อมในการรองรับเด็กและเยาวชนกลับสู่สังคม

- ร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็งกับชุมชนเพื่อส่งเสริมป้องกันและพัฒนาเด็กและเยาวชนมิให้กระทำผิด

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

5.3 กลุ่มงานพัฒนาพฤตินิสัย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- อภิบาลและให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน

- ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชนเพื่อประกอบการจำแนกและติดตามประเมินผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดทำรายงานผล

- ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพในการกำหนดแผนการบำบัดแก้ไข พื้นฟู เป็นรายบุคคลและการดำเนินการตามแผน

- ควบคุมดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน

- ส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย

- ปลูกฝังศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมอันดีงามรวมทั้งการรักษาหงแหง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเคารพยึดมั่นในสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์และระบอบประชาธิปไตย

- จัดการศึกษาด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ และจัดทำแผนการสอน พัฒนาการเรียนการสอนและนวัตกรรมทางการศึกษารวมทั้ง การวัดและประเมินผล

- จัดทำโครงการ กิจกรรมเสริมหลักสูตรและร่วมจัดกิจกรรมนันทนาการ

- จัดทำแผนการรักษาความปลอดภัย และเฝ้าระวัง ศึกษา วิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนา ชักซ้อมแผนการรักษาความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

- ติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการศึกษากับหน่วยงานภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

5.4 กลุ่มงานบำบัดแก้ไขฟื้นฟู มีหน้าที่ความรับผิดชอบ

- ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพในการจำแนก การกำหนดแผนการบำบัด แก้ไขฟื้นฟูติดตาม ประเมินและสรุปรายงานผลเพื่อปรับแผนให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละราย
- บำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัว เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม และพัฒนาทักษะชีวิต
- ให้การรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ โภชนาการ การดูแลอนามัยและสิ่งแวดล้อมในสถานควบคุม
- ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการ และให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชน
- ดำเนินการเกี่ยวกับการขอปล่อยตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ ขอปล่อยก่อนกำหนด ขอปล่อยขั้นต่ำ ขอปล่อยปกติ กรณีพิเศษ ลดและขยายระยะเวลาฝึกอบรม การขออนุญาตออกนอกสถานควบคุม การลาเยี่ยมบ้าน ขอย้ายสถานควบคุม และอื่น ๆ
- ดำเนินการเตรียมความพร้อม ก่อนกลับสู่สังคม
- ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภายในภายนอกองค์กรในการดำเนินการตามแผนบำบัด และการป้องกัน การกระทำซ้ำความผิดซ้ำ
- ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของหน่วยงานในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกจับกุม ก็จะถูกส่งมายังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนในช่วงก่อนการพิจารณาพิพากษา ซึ่งมีการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นรับตัวและจัดทำรายงานข้อเท็จจริงเสนอศาลก่อนการพิจารณาพิพากษา

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะรับตัวเด็กและเยาวชนไว้ในความรับผิดชอบซึ่งในขั้นตอนนี้ เจ้าหน้าที่จะต้องตรวจสอบว่าสถานพินิจมีอำนาจรับตัวไว้หรือไม่ หรือรับตัวไว้แล้ว บิดา มารดา ผู้ปกครองสามารถยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว (ประกันตัว) ได้ที่สถานพินิจ โดยผู้อำนวยการ จะพิจารณาให้เด็กและเยาวชนได้รับการประกันตัวโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัวและสังคม โดยพิจารณาจากแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน แบบสังเกตพฤติกรรมเด็กและเยาวชน และแบบสอบถามนายประกัน หากผู้อำนวยการสถานพินิจ มีความเห็นไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว จะต้องรายงานให้ศาลพิจารณาต่อไป

กรณีที่ได้เด็กและเยาวชนได้รับการปล่อยชั่วคราวแล้ว เด็กและเยาวชนจะอยู่ในความดูแล รับผิดชอบของนายประกัน ซึ่งสถานพินิจจะนัดมาเป็นครั้งคราว เพื่อการให้ข้อมูล การติดตามความเคลื่อนไหวด้านคดี ฯลฯ เป็นต้น ส่วนเด็กและเยาวชนที่ไม่มีการขอปล่อยชั่วคราว ก็จะส่งไปรับการควบคุมในสถานแรกรับ หรือในห้องควบคุมชั่วคราวสำหรับสถานพินิจที่ไม่มีสถานแรกรับ และเจ้าหน้าที่ของสถานแรกรับหรือห้องควบคุมชั่วคราว จะพิจารณาข้อมูลโดยรวมจากแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน แบบสังเกตพฤติกรรมเด็กและเยาวชน และแบบสอบถามนายประกัน (ถ้ามีการขอยื่นประกันแล้วไม่อนุญาต) เพื่อพิจารณาจัดที่พักอาศัย อาหาร การดูแลที่เหมาะสม รวมถึงการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระเบียบการปฏิบัติตนขณะอยู่ในความดูแล

เด็กและเยาวชนทุกคนจะต้องได้รับการจัดทำรายงานข้อเท็จจริง ฯ โดยพนักงานคุมประพฤติจะสัมภาษณ์เด็กและเยาวชน และบิดา มารดา ผู้ปกครอง เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ประวัติครอบครัว การศึกษา การประกอบอาชีพ ลักษณะนิสัย ความประพฤติ ฐานะ และอื่น ๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว หรือผู้ที่อาศัยด้วย นอกจากนั้น ยังออกไปสืบเสาะยังสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย พร้อมทั้งส่งต่อให้เด็กและเยาวชนไปรับการจำแนกประเภทโดยทีมสหวิชาชีพ ได้แก่ นักจิตวิทยาพยาบาล พอบ้าน เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เกี่ยวกับ สถิติปัญญา บุคลิกภาพ ปัญหาพฤติกรรม/อารมณ์ สภาพาสุขภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิด แล้วพนักงานคุมประพฤติรวบรวม และสรุปรายงานที่แสดงถึงปัจจัยเสี่ยงต่อการกระทำผิด ปัจจัยความจำเป็นที่ต้องรับการบำบัด แก้ไข รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อเสนอผู้อำนวยการและให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการใช้วิธีการที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน แล้วรายงานต่อศาลเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาพิพากษาต่อไป

2. ขั้นตอนการบำบัด แก้ไข ระหว่างรอการพิจารณา พิพากษา

เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างรอการพิจารณา พิพากษา ทั้งที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือถูกควบคุมตัวในสถานควบคุม จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูเบื้องต้นที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่ได้จำแนกไว้ โดยหากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยชั่วคราว มีปัญหาที่จำเป็นต้องรับการแก้ไข นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็จะนัดมารับการบำบัดเป็นครั้งคราว หรือมารับกิจกรรมตามโปรแกรมบำบัดแบบเข้ามาเย็นกลับ แล้วมีการรายงานผลการบำบัดเพื่อเสนอศาลใช้ประกอบการพิจารณา พิพากษาต่อไป

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกควบคุมในสถานแรกรับหรือสถานควบคุม ก็จะได้รับกิจกรรมตามตารางที่กำหนด และได้รับการบำบัดฟื้นฟู ตามปัญหาทั้งเป็นแบบกลุ่มหรือรายบุคคล เช่น ปฐมนิเทศ กิจกรรมกลุ่มบำบัด เช่น จิตบำบัด ส่งเสริมทักษะชีวิต กลุ่มบำบัดด้านยาเสพติด ให้การปรึกษารายบุคคล กลุ่ม หรือครอบครัว การจัดการศึกษาโดยทบทวนบทเรียน

อบรมวิชาชีพพระยะสัน ส่วนการดูแลเด็กและเยาวชนก็จัดให้สอดคล้องตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เช่น ด้านการกินอยู่หลับนอน การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม การจัดสันทนากการกีฬา การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญ หรือโอกาสพิเศษต่าง ๆ และให้พบญาติที่มาเยี่ยมได้ตามเวลาที่กำหนด พร้อมทั้งมีการสรุปรายงานความเปลี่ยนแปลงของเด็กและเยาวชนเพิ่มเติมต่อศาล เพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาต่อไป

3. ขั้นตอนการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฝึกและอบรม ฯ ตามคำสั่งศาล

เมื่อเด็กและเยาวชนได้รับการฟ้องศาลแล้ว ศาลจะใช้ดุลพินิจและมีคำสั่งให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน ดังต่อไปนี้ ว่ากล่าวตักเตือนและปล่อยตัว ปล่อยตัวโดยคุมประพฤติ รอกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษโดยคุมประพฤติ ให้รับการฝึกและอบรมในศูนย์ฝึก ฯ หรือให้รับส่งไปเรือนจำ ฯลฯ เป็นต้น หากเด็กและเยาวชนได้รับการคุมประพฤติก็จะไปอยู่ในความดูแลของกรมคุมประพฤติ เพื่อกำกับดูแลให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนตามเงื่อนไขและเวลาที่ศาลกำหนด แล้วรายงานให้ศาลทราบตามคำสั่ง

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้รับการฝึกและอบรมในศูนย์ฝึกและอบรม ฯ เด็กและเยาวชนจะได้รับการจัดแผนการฝึกและอบรม แบ่งตามระยะเวลา ดังนี้

1. ระยะเวลาจำแนก มีระยะเวลา 1 เดือน เป็นช่วงเวลาแรกเริ่มที่เด็กและเยาวชนเข้ามารับการฝึกและอบรมในศูนย์ฝึก ฯ จึงมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- ปฐมนิเทศ เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่เด็กและเยาวชน เช่น วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน กฎ ระเบียบ ข้อพึงปฏิบัติระหว่างรับการฝึกอบรม ตารางเวลาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้ การให้บริการด้านต่าง ๆ ของบุคลากร รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเด็กและเยาวชนเพื่อผ่อนคลายความกังวลใจ

- ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้านต่าง ๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา การประกอบอาชีพ สภาวะสุขภาพ พฤติกรรม สภาวะอารมณ์ ปัญหาและความขัดแย้งในจิตใจ วิธีการเผชิญปัญหา แล้วประชุมร่วมกันกำหนดแผนบำบัดเฉพาะราย

- กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข พร้อมสร้างแรงจูงใจแก่เด็กและเยาวชน ให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนบำบัด

- กำหนดครูที่ปรึกษาประจำสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา และสังเกตการณ์เพื่อเฝ้าระวังปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2. ระเบียบำบัด แก่ไข และพัฒนาจะมีระยะเวลาสอดคล้องกับคำพิพากษาของศาลโดยประกอบด้วยกิจกรรมบำบัด ฟื้นฟูสำหรัเด็กและเยาวชนในรายที่มีปัญหา และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาสำหรัเด็กและเยาวชนทุกคนให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัย ดังนี้

2.1 กิจกรรมบำบัด ฟื้นฟูสำหรัเด็กและเยาวชนในรายที่มีปัญหา เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนบำบัดของเด็กและเยาวชนเฉพาะรายที่มีปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา ฟื้นฟู โดยต้องกำหนดตามลำดับความสำคัญ จำเป็นเร่งด่วนของปัญหาด้วย เช่น การรักษาพยาบาลความเจ็บป่วย การบำบัด ฟื้นฟูทางจิตวิทยา สำหรัเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ เช่น ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง มีปัญหาในการแสดงออกทางอารมณ์/ความรู้สึก การบำบัดด้านครอบครัว สำหรัเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา หรือได้รับผลกระทบจากครอบครัว เช่น สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี ขาดภาวะความเป็นพ่อแม่ ตลอดจนรับการบำบัดด้านยาเสพติด สำหรัเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาหรือได้รับผลกระทบจากการใช้ยาและสารเสพติดมาเป็นระยะเวลานาน เป็นกลุ่มผู้เสพ หรือกลุ่มผู้ติด เป็นต้น

2.2 กิจกรรมส่งเสริม พัฒนาสำหรัเด็กและเยาวชนทุกราย เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยของเด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา จิตใจและอารมณ์ ศิลธรรม และสังคม ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ การส่งเสริมสุขอนามัย การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา พบครูที่ปรึกษา กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตชุมชน กิจกรรมดนตรี ศิลปะ การแสดงต่าง ๆ การจัดการศึกษาสายสามัญระดับต่าง ๆ ตามพื้นฐานความรู้ การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ตามความสนใจ ความถนัด หรือความต้องการ ห้องสมุด การอบรมของผู้แทนศาสนาต่าง ๆ การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การนั่งสมาธิ สวดมนต์ การเสริมสร้างทักษะชีวิต กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ การออกเยี่ยมบ้าน การบำเพ็ญประโยชน์ ทัศนศึกษากิจกรรมค่าย กิจกรรมชมรม กิจกรรมวันสำคัญในโอกาสต่าง ๆ

3. ระเบียบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นช่วงเวลาประมาณ 1-3 เดือนก่อนเด็กและเยาวชนครบกำหนดปล่อยตัวภายหลังจากการฝึกและอบรมในศูนย์ฝึกฯ มาระยะหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องเตรียมให้เด็กและเยาวชนมีความพร้อมที่จะกลับไปสู่ครอบครัวและชุมชนเดิม ซึ่งดำเนินการดังนี้

- การเตรียมเด็กและเยาวชน โดยการศึกษาความต้องการและแผนการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนแต่ละราย

- การเตรียมครอบครัว เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับเด็กและเยาวชนกลับไปดูแลอุปการะเช่นเดิม โดยจะต้องสร้างให้เกิดความเข้าใจในตัวเด็กและเยาวชน มีทักษะและความพร้อม

ที่จะปรับตัวให้เข้ากับเด็กและเยาวชนได้มากขึ้นโดยรวมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่มีครอบครัวด้วย ซึ่งจะต้องมีการประสานงานติดต่อกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกไว้ก่อนแล้ว

- การเตรียมสภาพแวดล้อมและชุมชน เพื่อให้มีความเข้าใจและยอมรับเด็กและเยาวชนซึ่งจะกลับเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนอื่น รวมถึง เพื่อน นายจ้าง หรือโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนผู้เสียหายที่เคยได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

เมื่อเด็กและเยาวชนครบกำหนดปล่อย ก็จะได้รับ การปล่อยตัวไปโดยมีการติดตามผล ภายหลังปล่อยอย่างต่อเนื่องต่อไป หากเด็กและเยาวชนประสบปัญหาระหว่างช่วงนี้ก็จะประสานงานและให้คำแนะนำไปรับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรในชุมชน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เชมจุฑา สุวรรณจินดา (2540) ศึกษาเรื่อง “การคุ้มครองสิทธิเด็กผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศ โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” พบว่า ปัจจุบันการกระทำผิดทางเพศต่อเด็กซึ่งเป็นกลุ่มที่อ่อนแอที่สุดของสังคม เป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยปัญหาหนึ่ง ดังจะเห็นปรากฏตามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ซึ่งสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า มีสภาพปัญหาใกล้เคียงกับสภาพปัญหาในต่างประเทศ เช่น แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของการทำความผิดทางเพศโดยบุคคลในครอบครัวเดียวกัน หรือโดยบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู หรือโดยบุคคลทั่วไปที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ หรือเป็นกรณีที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นผู้ประกอบการค้าประเวณี หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐอันมีผลมาจากการดำเนินคดีที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรต่อผู้กระทำความผิด และความไม่ทันสมัยของกฎหมาย ซึ่งการแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางสังคมควบคู่กันไป และควรได้รับความสนใจจากภาครัฐบาลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กผู้ซึ่งควรได้รับการช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษ โดยมาตรการทางกฎหมายในส่วนของกระบวนการยุติธรรมนับเป็นมาตรการหนึ่งที่จะมาช่วยดูแล และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งการนำเอากฎหมายของต่างประเทศมาใช้โดยตรงนั้น น่าจะไม่ก่อประโยชน์ต่อสังคมไทยมากนัก จึงควรที่จะต้องมีการดำเนินการศึกษา และวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมก่อน และต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปมิใช่รวดเร็วและทันทีทันใดจนเกินไป ทั้งนี้เพื่อให้เวลาแก่ระบบเดิมที่เป็นอยู่ในการเปลี่ยนกลไกของระบบเพื่อยอมรับความคิดใหม่ ๆ ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย

ฮอร์ฟแมน (Hoffman อ้างถึงใน กรรณิการ์ มณเฑียร, 2544) ได้ศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจจากบิดา มารดา จะช่วยให้พื้นฐานของการพัฒนาการด้านศีลธรรมไม่ก้าวร้าว

โควิลล์ และคณะ (Coville and others อ้างถึงใน กรรณิการ์ มณเฑียร, 2544) ได้ทำการศึกษาถึงสาเหตุที่เด็กมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม พบว่ามีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์กับบิดา มารดา กล่าวคือ เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ถูกตามใจมากเกินไปจนขอบเขตจะมีลักษณะคล้ายทารกที่เลี้ยงไม่รู้จักโต ไม่รู้จักยับยั้งความต้องการเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมและก้าวร้าว

เจฟฟรีย์ จี แฮท (Hett, 1986, p. 34 อ้างถึงใน ปิยะวดี สิงห์พันธ์, 2544, น. 43) ได้ศึกษาเรื่อง "Family Separation : Its Effects upon the Educational Growth of Children" จากอัตราการหย่าร้างที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้น จึงมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบของการหย่าร้างระหว่างบิดามารดาที่มีต่อการปรับตัวของเด็ก และพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของโรงเรียน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เด็ก จำนวน 21 คน ที่มาจากครอบครัวที่มีการหย่าร้าง ประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถที่แสดงออกในโรงเรียน จากนั้นผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างอีกที่เป็นเด็ก 21 คน จากครอบครัวที่มีบิดามารดาอยู่ด้วยกัน และให้เด็กทุกคนตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการหย่าร้าง จำนวน 50% ของทั้งหมดมีคะแนนต่ำกว่าระดับชั้น โดยเด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันจะมีเพียง 29 % เท่านั้น และในเรื่องพฤติกรรมพบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการหย่าร้าง มีปัญหาทางพฤติกรรมที่โรงเรียนมากกว่าเด็กที่มีบิดามารดาอยู่ด้วยกัน

อนุชา ัญญพันธ์ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของสถาบันครอบครัวต่อการประพฤติผิดระเบียบวินัยของนักศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนอุดรพนิชการ-ช่างกล พบว่าบทบาทของสถาบันครอบครัวมีผลต่อการกระทำผิดระเบียบวินัยของนักศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีผลกระทบต่อการศึกษาประพฤติผิดระเบียบวินัยมาก คือ ความอบอุ่นของครอบครัว ความกดดันของปัญหาภายในครอบครัวฐานะของผู้ปกครอง และการที่พ่อแม่ให้เงินมากเกินไป

กรรณิการ์ มณเฑียร (2544) ศึกษาเรื่องปัจจัยทางครอบครัวที่มีอิทธิพลกับการกระทำ ความผิดซ้ำของผู้ต้องขังชาย : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำพิเศษธนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ที่เป็นแรงผลักดันให้หันกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และศึกษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับการกระทำความผิดซ้ำ วิธีการศึกษาใช้วิธีการ

ศึกษาเชิงสำรวจและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ต้องขังชายที่กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปมรเวณจำพิเศษธนบุรี จำนวน 150 ราย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และคณะ (2538) ศึกษาเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวกับปัญหาเสพติดและพฤติกรรมทางเพศของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัวส่วนใหญ่ดี นักศึกษามากกว่าร้อยละ 80 ให้ความเคารพผู้อาวุโสในครอบครัวเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมากกว่าร้อยละ 60 อยู่ในโอวาทของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ช่วยเหลือพี่น้องหรือบุคคลในครอบครัว ร่วมรับผิดชอบกิจกรรมในครอบครัว และหาโอกาสตอบแทนบุญคุณของบิดาหรือผู้ปกครอง เข้ากันได้ดีกับคนในครอบครัว ช่วยกันแก้ปัญหาความขัดแย้ง ใช้เวลาพักผ่อนในตอนเย็นและวันหยุดอยู่ที่บ้าน ไม่พยายามชิงดีชิงเด่นกัน บิดามารดาหรือผู้ปกครองใช้เหตุผลประกอบในการเลี้ยงดู สนใจ ไม่ปล่อยปละละเลย นักศึกษามีปัญหาเสพติดน้อย โดยพบนักศึกษามากกว่าร้อยละ 80 มีความรู้เกี่ยวกับการติดต่อของโรคเอดส์ มากกว่าร้อยละ 75 มีการรับรู้ความเสี่ยงและความรุนแรงของยาเสพติด รับรู้ประโยชน์และอุปสรรคและสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมของการป้องกันยาเสพติด นักศึกษามีพฤติกรรมทางเพศเหมาะสม โดยพบมากกว่าร้อยละ 80 ไม่มีลักษณะทางเพศที่ว้ากเพศเดียวกันแบบคูรักรหรืออยากแปลงเพศ และไม่รู้สึกรอคอยที่เฝ้าฝันถึงเพศที่เป็นอยู่ และเชื่อว่ารักเดียวใจเดียวไม่ลำสอนทำให้ปลอดภัยจากโรคเอดส์ การรักษานวลสงวนตัว รับผิดชอบและให้เกียรติหญิงที่ตนรัก ใช้ถุงยางอนามัยในการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและพฤติกรรมทางเพศอย่างมีนัยสำคัญทงสถิติ ที่ระดับ $<.05$ ดังนั้น จึงควรหาแนวทางการพัฒนาสัมพันธภาพในครอบครัวให้เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นให้ได้ผล

สุนันทา กาญจนพงศ์ (อ้างถึงใน อัญมณี สมตัว, 2544, น. 39-40) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการอบรมเลี้ยงดูสภาพครอบครัวและกลุ่มเพื่อน ระหว่างเยาวชนชายที่ได้และไม่ได้กระทำผิด จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความสัมพันธ์กับบิดา กลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์ดีเท่ากับบิดาน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กระทำผิด แต่พบว่ากลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์กับบิดาดีปานกลาง และไม่ดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กระทำผิด ดังนั้น การที่กลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์กับบิดาดังกล่าว อาจทำให้รู้สึกเหินห่างกับบิดา เป็นสาเหตุให้เยาวชนชายออกไปคบเพื่อนนอกบ้านซึ่งอาจจะชักจูงให้กระทำผิดได้ตั้งในการศึกษานี้พบว่ากระทำผิดพร้อมเพื่อเป็นส่วนใหญ่ ด้วยสาเหตุเพื่อนชักจูงมากที่สุด ความสัมพันธ์กับมารดา พบว่ากลุ่มที่ได้และไม่ได้กระทำผิดส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ดีมาก การที่ทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ดีเท่ากับมารดาในอัตราที่

ค่อนข้างสูง อาจเป็นเพราะโดยส่วนใหญ่แล้วผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรมาตั้งแต่เกิดคือมารดา และโดยธรรมชาติแล้วบุตรชายจะมีความรู้สึกมีความสนิทสนมและเข้ากันได้ดีกับมารดา ซึ่ง แอนดราย (Andry อ้างถึงใน ประทีน มหาจันทร์) พบว่าเด็กเกเรมีความรู้สึกที่มารดารักเขามากที่สุดต่างจากเด็กปกติที่พบว่าทั้งบิดามารดารักเท่า ๆ กัน

ระดับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต่างกันจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัวต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดีปานกลาง จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัวมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดีและดีมาก

การอบรมสั่งสอนของผู้ปกครองในส่วนของรูปแบบของการปฏิบัติตนของบิดามารดา กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัว พบว่า กลุ่มที่มีรูปแบบการปฏิบัติตนของบิดามารดาต่างกันจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัวต่างกันคือ กลุ่มที่มีรูปแบบการปฏิบัติตนของบิดามารดาไม่ดีมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ดีภายในครอบครัวมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบิดามารดาปฏิบัติตนดี

การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งน้อยจะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งปานกลาง

สุด สุตรา (2500, น. 482-483 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอำ, 2541, น. 46) กล่าวถึง การทำสถิติของศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง พ.ศ. 2498 มีจำนวนเด็กและเยาวชนกระทำผิดรวม 1,288 คน แยกสาเหตุได้เป็น 5 ประการ คือ สาเหตุด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านเศรษฐกิจ “ด้านครอบครัว” หรือที่มักเรียกกันว่า “บ้านแตก” ได้แก่กรณีที่บิดามารดาของเด็กแยกกันอยู่เพราะการหย่าร้าง แยกกันอยู่เพราะไปมีสามีหรือภรรยาใหม่บ้าง เด็กขาดบิดาหรือมารดาเพราะเหตุที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายหรือตายทั้งหมดทั้งสองคน เด็กต้องเร่ร่อนไปอยู่กับผู้อื่นแล้วกระทำผิดขึ้น เป็นต้น

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2510, น. 21 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอำ, 2541, น. 48) ศึกษาพบว่า สภาพครอบครัวมีส่วนสำคัญในการที่จะผลักดันเด็กไปสู่พฤติกรรมกระทำผิด คือ เด็กที่กระทำผิดกฎหมายนั้นจะได้รับความสนใจจากบิดามารดาน้อยกว่าเด็กปกติ สภาพบรรยากาศในครอบครัวตั้งเครียดมีปัญหาอยู่เสมอ เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง บิดามารดาไม่มีระเบียบ ไม่ค่อยที่จะพูดคุยกับเด็กและตัวเด็กเองก็ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวมากเท่ากับเด็กปกติ

ศิริพร หลิมศิริวงศ์ (2511, น. 59 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอ่ำ, 2541, น. 48) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาครอบครัวที่ทำให้เด็กต้องมาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง” พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวผลักดันให้เด็กต้องหนีปัญหาออกนอกบ้าน และคบเพื่อนเลวจนในที่สุดก็กระทำผิด สภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอยู่ในสภาพที่ใกล้เคียงกับบ้านแตกสาแหรกขาด ได้แก่ การหย่าร้างของบิดามารดา การมีสามีหรือภรรยาใหม่ของบิดามารดาเป็นเหตุให้ไม่มีเวลาให้กับเด็ก และยังพบว่าสภาพจิตใจของบิดานี้ไม่ค่อยดีอันเนื่องมาจากการติดการพนันหรือดื่มสุราเป็นประจำจนไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ไประบายอารมณ์ต่าง ๆ กับเด็กซึ่งเด็กต้องตกเป็นผู้รองรับอารมณ์อันไม่พึงปรารถนาอยู่ตลอดเวลา นานเข้าก็ทนสภาพไม่ได้หนีออกจากบ้าน คบเพื่อนเลว และกระทำผิดในที่สุด

วรพุฒิ จรัสตระกูล (2525, น. 5-7 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอ่ำ, 2541, น. 48) ได้ทำการวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2515 เรื่อง “ปัญหาเด็กวัยรุ่น” พบว่า ปัญหาของเด็กวัยรุ่นเกิดมาจากความไม่ปกติสุขของครอบครัว บิดามารดามีแต่ความขัดแย้งไม่รักใคร่กัน ไม่เอาใจใส่บุตร ไม่ให้ความอบอุ่นทางด้านจิตใจเด็ก บางรายเคร่งครัดจนเด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำให้เด็กปรับตัวไม่ทันเมื่อเกิดปัญหาก็จะหาทางออกในทางตามเพื่อน ถ้าคบเพื่อนที่ดีก็จะพาไปในทางดี ถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะชักนำไปกระทำผิดได้ง่าย

สรุปจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องพึ่งพิงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการอบรมเลี้ยงดู การให้ความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หากการทำหน้าที่ของครอบครัวบกพร่องก็จะกลายเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมสมาชิกในครอบครัวนั้น ๆ จากสาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว กลายเป็นจุดกำเนิดประการหนึ่งของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะในมาตรา 26 (3) ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินคดีกับผู้ใดที่บังคับ ชูเชิญ ชักจูง ส่งเสริมหรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควร หรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด ซึ่งมาตรการดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงบิดามารดา ผู้ปกครองด้วยเช่นเดียวกัน การออกกฎหมายจึงสะท้อนให้เห็นความมุ่งหวังที่จะให้บิดามารดา ผู้ปกครองให้ความเอาใจใส่ในการดูแลบุตรหลานมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมาย หากละเว้นหรือกระทำผิดก็ทำตามกฎหมายกำหนดจะต้องได้รับโทษ ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองต่อการรับผิดชอบในพฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 (3) เพื่อให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติของประชาชนในอันที่จะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของเด็ก

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

